

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Theopoesie
aneb teologie v poezii Dorothee Sölle

Mgr. Magdaléna Šipka

Katedra: Institut ekumenických studií
Vedoucí práce: Kateřina Bauerová, ThD
Studijní program: Teologie
Studijní obor: Evangelická teologie

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Theopoesie napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 30.7.2017

Mgr. et Bc. Magdalena Šípka

Anotace

Diplomová práce se zabývá poezií teoložky Dorothee Sölle. Nejprve postupně zpracovává sedm autorčiných sbírek poezie, které se jmenují *Meditace a texty k použití*, *Revoluční trpělivost*, *Učit se létat*, *Zahraj přece o chlebu a růžích*, *Šílet po světle*, *Civilní a neposlušná* a *Chválení bez lhaní*. V rámci práce jsou rozebrané z každé sbírky alespoň dvě básně. Básně jsou vybírány na základě jejich teologického zaměření. Práce se pokouší zachytit většinu základních témat, kterými se Sölle ve své poezii zabývala. Druhá polovina práce se pokouší blíže rozebrat, jakým způsobem pracuje Sölle ve svých básních s biblickými texty. Navrhuje jednotlivé básně dělit na: 1) modlitební aktualizace 2) znovuvyprávění Bible a 3) imaginace nad biblickým textem. Dále se práce pokouší osvětlit, jak propojuje Sölle ve svých básních společenská témata s tématy náboženskými. Nabízí dělení společensky zaměřených básní Dorothee Sölle podle rozsahu otázky, ke které se vyjadřují na: 1) situační 2) historické 3) strukturální. Práce zkoumá způsoby jakými Sölle ve svých básních charakterizuje Boha. Dochází k závěru, že Sölle charakterizuje Boha jako plačícího, soucítícího se světem a jako ne-panujícího, ale svět spíše spolutvářejícího.

Klíčová slova

Dorothee Sölle, poezie, teologie, civilní poezie, creatio continua, panovat

Summary

This dissertation examines the poetry of Dorothee Sölle, particularly her seven books of collected poems – *Meditationen & Gebrauchstexte*, *Revolutionäre geduld*, *Fliegen lernen*, *Spiel doch von brot und rosen*, *Verrückt nach licht*, *Zivil und ungehörig*, *Loben ohne lügen*. At least two poems from each book are chosen for analysis based on the theological concept they express. It thus attempts to cover most of the concepts Sölle elaborates upon in her works.

The second part of the thesis then focuses on the use of biblical passages in Dorothee Sölle's poetry, offering to view them in three subject categories based on her ways of working with them. Those are 1) 2) Re-telling the Bible, and 3) Contemplating upon the passages themselves. It further examines the synthesis of religious and social topics throughout her works, again suggesting to divide them into 1) Contemporary 2) Historical, and 3) Structural, based on the nature of the social topics portrayed in them.

The thesis also explores Sölle's depiction of God, concluding that Sölle sees God in her poems not as a governing, dominating entity, but rather as a co-

creator, God weeping and compassionate with the world. Sölle sees this image of God's empathy and involvement with man as an incentive for the man to become the same, to act similarly.

Keywords

Dorothee Soelle, poetry, theopoetry, civil poetry, creatio continua, dominate

*Při víně a v zadumání, na
výspě obou dvou:*

*Já cválal závějí, slyšíš mě,
já cválal na Bohu do dálky-blízkosti, on zpíval,
byla to
naše poslední projížďka přes
překážky ve tvaru lidí.*

*Shýbli se, kdykoli
kopyt zvuk nad sebou slyšeli,
tvořili, do lží si
balili vnímané řehtání – do
jedné ze všech svých
barevných lží.*

(Paul Celan, 1963)

Poděkování

Děkuji svojí vedoucí Kateřině Bauer, která práci několikrát doslova zachránila a byla velkou oporou při psaní. Vělký dík patří také Zentrum Oekumene církví Evangelische Kirche Hessen und Nassau a Evangelische Kirche von Kurhessen-Waldeck, které podpořili můj roční pobyt na Evangelické Fakultě v Univerzitním městě Marburg. Tento pobyt mi umožnil se věnovat překladům poezie Dorothee Sölle, díky němu se zlepšila moje znalost němčiny a jak doufám také teologie. Děkuji také Jakubu Ortovi a Nicolajovi Ivaskivovi za cené připomínky.

Obsah

1. Úvod	10
1.1. Postup a metodika práce	10
1.2. Základní charakteristika poezie Dorothee Sölle	12
2. První sbírka: <i>Meditace a texty k využití</i>	14
2.1. Vyznání víry jako dialog mezi Bohem a člověkem	16
2.2. Modlitba jako potřeba	19
3. Druhá sbírka: <i>Revoluční trpělivost</i>	24
3.1. Feministické vymezení se vůči „Panování“	25
3.2. Aktualizace Bible v dialogu se současnými událostmi	27
4. Třetí sbírka: <i>Učit se létat</i>	32
4.1. 51 Žalm jako otázka jak zpracovat zármutek	33
4.2. Dar řeči	34
3.3. Překování strachu s Elisabeth Käsemann	37
5. Čtvrtá sbírka: <i>Zahraj přece o chlebu a růžích</i>	40
5.1. Hledání dokonalé lásky	41
5.2. Práce s motivem živlů a environmentální důraz	43
6. Pátá sbírka: <i>Šílet po světle</i>	46
6.1. Ženy beze jména	47
6.2. Milostná poezie a poezie o lásce	49
6.3. Vztah k Československu	49
7. Šestá sbírka: <i>Civilní a neposlušná</i>	52
7.1. Civilní modlitby	53
7.2. Devadesátý žalm jako sonda do společnosti	55
8. Sedmá sbírka: <i>Chválení bez lhaní</i>	61
8.1. Pravda a její kati	62
8. 2. Zkušenost války	65
9. Místo Bible v poezii Dorothee Sölle	68
9.1. Žalmy jako volání	69
9.2. Shrnutí metod práce s Biblií v rámci poezie	71
10. Společenská otázka v poezii a teologii Dorothee Sölle	73
10.1. Hřích jako společenské téma	74
10.2. Odpuštění ve vztahu ke společnosti	77
11. Obrazy Boha v básních Dorothee Sölle	80
11.1. Pojem panování	80
11.2. Cítící Bůh	82
Závěr	85
Metoda Theopoesie	Chyba! Záložka nie je definovaná.
Seznam literatury	88
Primární literatura:	88
Sekundární literatura:	89

Mediální zdroje:.....	91
Seznam děl Dorothee Sölle:	92
Meditace a texty k použití	Chyba! Záložka nie je definovaná.
Odpověď na otázku levicových přátel, proč se modlíme	96
Ženská Emancipace	98
Až se znovu vrátí	99
Znovu vyprávět bibli	103
1 Píseň o cestě do Emauz	103
2-Exodus.....	105
3- Meditace nad Lukášem jedna.....	107
Jedna báseň o době ledové/ o jednapadesátém žalmu/ o malé jezerní víle a o tobě	109
Daruj mi dar plačícího boha, daruj mi dar řeči.....	110
Po zabití elizabeth käsermann	111
Jan 4 verš 18	112
Moudrost indiánů.....	113
Soudců 11, 30-40.....	114
Věk města praha	116
Nkosi sikele i afrika.....	117
Modlitba podle devadesátého žalmu	118
Kristus náš bratr.....	122
Ve válce je pravda první obětí.....	123
Nedovedu tě vysvětlit	124
Asylantka.....	125

1. Úvod

Pamatuji si na chvíli, kdy jsem poprvé četla knihu Dorothee Sölle *Fantazie a poslušnost*. Bylo to o prázdninách před začátkem mého studia teologie a byla jsem tou knihou naprosto nadšená. Sölle mě tehdy hluboce inspirovala svým pozitivním pojetím kreativity. Byla jsem unavená z let, kdy mi instituce, které jsem věnovala spoustu svého volného času a úsilí, neustále opakovala, že touha po sebevyjádření je něčím špatným. Důraz Dorothee Sölle na štěstí a na kreativitu mi umožnil věnovat se studiu s radostí. Dál doufat v to, že Boží chrámy nejsou jen prázdnými labirynty.

Tato práce vznikala dlouho. Nejprve jsem měla pocit, že do ní musím zapracovat každé teoložčino dílo, že musím najít alespoň odstavec pro každou přelomovou událost v jejím životě. Tato metoda práce, kterou jsem si zprvu nenasytně zvolila, se však ukázala jako neefektivní. Sölle není teoložkou, která by za sebou zanechala jednoduchý, v různých obměnách se opakující systém. Ona sama se nechává ve své práci zaskočit, ubírá se mnoha rozličnými cestami, sama sebe vyvažuje. Její dílo nelze shrnout v jedné práci.

Nakonec jsem se tedy rozhodla zabývat vztahem mezi dvěma oblastmi, které máme spolu s Dorothee Sölle společné. Tedy oblastí poezie a oblastí teologie. Vedla mě k tomu patrně zvědavost, se kterou jsem už na konci bakalářského studia začala pomalu překládat její básně z němčiny do češtiny.

Postupně jsem zjišťovala, že básně Dorothee Sölle nejsou jen nějakým vedlejším produktem její činnosti. Naopak tato teoložka tvrdí, že pro teologii je vhodný právě poetický jazyk.²

1.1. Postup a metodika práce

V rámci práce projdu nejprve kompletní Sölleino básnické dílo. Jedná se celkem o sedm sbírek poezie. Vzhledem k tématu celé práce se budu snažit

² ² SÖLLE, Dorothee. *Das Eis der Seele spalten: Theologie und Literatur in sprachloser Zeit*. Mainz: Matthias-Grünewald-Verl, 1996. str.75.

nacházet v každé sbírce poesie především teologické prvky. Z každé sbírky vyberu nejméně dvě básně.

Tyto básně poté rozeberu. Rozbor se skládá z reflexe důležitých teologických motivů, ze zmínění provázanosti některých termínů se Sölleiným nebásnickým dílem, v některých případech považuji za přínosné zmínit i některé události z autorčina života. Kapitoly jsou pojmenovány podle jednotlivých sbírek, jména podkapitol práce jsou odvozená od shrnujících tezí výkladu jednotlivých básní. Pravidlo dvou vykládaných básní z každé sbírky jsme porušila v případě sbírky třetí³ a sbírky páté⁴. V obou případech je třetí báseň ze sbírky spíše společenského než teologického charakteru. Jednou se jedná o báseň věnovanou situaci v Československu⁵, v druhém případě je báseň věnovaná památce Elisabeht Käsemann⁶.

Jednotlivé kapitoly jsou pojmenovány podle vázů Sölliných sbírek, podkapitoly jsou pojmenovány podle tématů spojených s jednotlivými básněmi. Na začátku každé se pokusím kapitoly v několika odstavcích shrnout charakter každé sbírky, uvést vnitřní dělení sbírek a převažující tematiku. V rozboru jednotlivých básní se pokouším vycházet z básně samotné a věnovat se nejprve jejímu shrnutí a případnému rozboru použitých výrazů. Dále se pokouším motivy v básni užitě vztáhnout k teologii Sölle nebo také k jejím dalším společenským postojům. Často se budu pokoušet zasadit obsah básně do událostí Söllina života a být pozorná vůči souvislostem mezi jednotlivými Söllinými básněmi samotnými.

V závěrečných kapitolách práce se pokusím shrnout poznatky z kapitol předchozích. Zaměřím se především na to, jak pracuje Sölle v rámci svých

³SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979.

⁴SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984.

⁵SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str.152.

⁶SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.68.

básní s Biblií, dále se budu zabývat vztahem poezie Sölleové ke společenským otázkám a v poslední kapitole se pokusím nalézt v poezii Sölle obrazy Boha.

V rámci práce bych ráda odpověděla na otázkou: K jakým teologickým otázkám se Sölle v rámci své poezie vyjadřuje? K jakému účelu je tato teopoetická metoda vlastně vhodná? Jaký obraz Boha Sölle skrze svoji poezii prezentuje?

1.2. Základní charakteristika poezie Dorothee Sölle

Sölle píše nejčastěji volným veršem, často používá opakování i různé druhy grafické práce s textem – jako odsazení určitých veršů nebo celé části básní psané velkým písmenem. Tuto techniku používá například v básni *Odpověď na otázku levicových přátel proč se modlíme.*⁷ Ve snaze o dekonstrukci německého jazyka navazuje na Paula Celana,⁸ i když její poezie zůstává jednodušší a protší. V propojování náboženských témat s poezií je jí velkým básnickým vzorem Ernesto Cardenal.⁹

Často skloňovaným výrazem v souvislosti se Söllinými básněmi je civilnost. Sama autorka pojmenovává jednu ze svých sbírek *Civilní a neposlušná.*¹⁰ Jistě lze říct, že většina autorčiných básní se skládá z popisu životních událostí. Čtenář nabývá dojmu, že jde většinou o autentické zkušenosti autorčiny, často Söllina básnická metoda má až žurnalistické prvky.

Neodmyslitelnou částí její tvorby jsou také již zmíněné narážky a převyprávění Bible a do veršů formulované teologické úvahy. Sölle je velmi rychle schopná přejít z věcného líčení situace k pojmům jako víra, láska, vzdor

⁷ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.36-38.

⁸ Paul Celan (*1920-1970) básník a jazykovědec z Černovic píšící německy, svou poezií rozbíjí strukturu německého jazyka

⁹ Ernesto Cardenal *1925 nikaragujský básník, suspendovaný katolický kněz a levicový politik, představitel teologie osvobození, bývalý nikaragujský ministr kultury

¹⁰SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung 8*. Stuttgart: Kreuz, 2008.

nebo násilí. Její poezie tak mnohdy budí dojem kázání, úvahy nebo výkladu biblického textu. Poetická forma ale neumožňuje ulpívat v tak intenzivní imperativní rovině jako je tomu často právě u kázání. V její poezii je etika formulována spíše za pomoci estetiky.

Explicitní přítomnost slov jako láska nebo víra se v poezii často pojí s vysokou mírou patosu. Sölle má však zvláštní dar se patetičností vyhýbat. Zřejmě za to vděčí jednak svému filosofickému a teologickému vzdělání, které ji umožňuje velmi citlivě pracovat i s velkými, abstraktními pojmy a také tomu, že se neustále snaží o věcnost a přesnost při popisu jednotlivým událostí.

Na první pohled si je možné všimnout toho, že Sölle ve své poezii téměř nepoužívá velká písmena. Přesněji řečeno používá velká písmena pouze pro první písmeno celé strofy a ve výjimečných případech, všechna ostatní písmena bývají malá. Tato podoba je zvláště netypická pro německý jazyk, ve kterém se všechna podstatná jména píše s velkým písmenem. Nezvykle může působit také slovo Bůh psané s malým počátečním písmenem. Sölle také nepoužívá interpunkci.

2. První sbírka: *Meditace a texty k využití*

Mezi léty 1969 a 2000 vydalo nakladatelství Wolfgang Fietkau sedm sbírek poesie Dorothee Sölle.¹¹ První sbírka básní vyšla Dorothee Sölle v roce 1969. V tomto roce autorka spolupřádala Politické noční modlitby.¹²

Jedná se o velmi civilní, realistickou poezii. Sölle se nepouští do stavění abstraktních estetických zámků, ale pěstuje poezii pozornosti vůči drobnostem, poezii zachycení všedního života.¹³ Jinými se prolíná jemná linka biblické poezie.

Básně jsou formou poměrně stejnorodé, jejich obsahy se však různí. Jsou věnovány tématům, kterým se Dorothee Sölle věnuje i mimo svoji poezii. Mnoho z nich je zaměřených politicko-sociálně. Odkazují ke konkrétním, aktuálním kauzám. Někdy je těžké pochopit jemné náznaky v básních bez podrobné znalosti historického kontextu.

První sbírka Dorothee Sölle vychází v roce 1968 a obsahuje 28 básní. V rámci sbírky se vyskytují tři básnická pásma, která sdružují tři, čtyři a deset básní. Jmenují se *Kdy se navrátí (Wenn er wiederkommt)*, *Když přišel (Als er kam)* a *Mír (Frieden)*.

Sbírka *Meditace a texty k využití (Meditationen und Gebrauchstexte)*¹⁴ vychází z textů, které vznikly částečně také v rámci Politických nočních modliteb a které mají především náboženskou tematiku. Název sbírky odkazuje k tomu, že básně Sölle se poprvé dostaly mezi své čtenáře jako texty k použití

¹¹ *Meditace a texty k použití (Meditationen und Gebrauchstexte)* (1969), *Revoluční trpělivost (Die revolutionäre Geduld)* (1974), *Učit se létat (Fliegen lernen)* (1979), *Zahraj přece o chlebu a rížích (Spiel doch von Brot und Rosen)* (1981), *Šílet po světle (Verrückt nach Licht)* (1984), *Lidový a neposlušný (Zivil und ungehorsam)* (1990), *Chválit bez lhání (Loben ohne Lügen)* (2000)

¹² Politické noční modlitby – Politické noční modlitby byla náboženská, modlitební setkání, která se ale intenzivně zabývala určitým společenským problémem, zpravdila vyhocenou situaci v určité zemi. Probáhalo především v letech 1968 a 1969.

¹³ KORTE, Michael. *"Gott um Leben bitten hören jeden Tag": zur Theologie Dorothee Sölles*. Bonn: Pahl-Rugenstein, 2001, str.126.

¹⁴ SÖLLE, Dorothee. *Meditationen und Gebrauchstexte*. 1. Berlin: Wolfgang Fietkau Verlag, 1969.

při Politických nočních modlitbách. Patrně ležely rozházené po kostelních lavicích a byly také sborově předčítány.

Ve sbírce najdeme například báseň pojmenovanou *Krédo*. Tento text kopíruje strukturu některých Vyznání víry (Apoštolského a Nicejsko-Čaňhradského), je rozdělen na tři oddíly věnované třem postavám trojice. Jazyk, kterým je *Krédo* napsané je ale velmi aktuální, civilní až hovorový. Sölle se nevyhýbá sociálnímu rozměru svého *Kréda*, mluví o hladových, o společenství, o revoluci. Doslova píše, že se bojí, že zradí Ježíšovu revoluci v poslušnosti a strachu.¹⁵

Dále první sbírka Sölle obsahuje dvě dlouhá pásma básní *Kdy se navrátí* (*Wenn er widerkommt*)¹⁶ a *Když přišel* (*Als er kam*)¹⁷, které odkazují k druhému příchodu Krista a nesou silnou eschatologickou vizi. V rámci pásma *Když přišel* výrazně prosvítá také politicko-společenská rovina básní Sölle. Ve čtvrté básni pásma *Když přišel*¹⁸ přirovnává Sölle Krista k „ostatním velkým“, k Sokratovi, Rose Luxemburg, Ghandimu, dodává však, že nejlepší je pokud Krista přirovnáváme sami k sobě.¹⁹

Zdůrazňuje tím křesťanský prvek následování Krista. Odkaz ke Kristu také působí jako zmírnění případné fixace na historické postavy. Stejně jako mezi Kristem a Bohem nebylo žádného rozdílu, můžeme důfat, že skrze Krista máme k Bohu přímý přístup. Jednotlivé historické postavy (a v určitém zkreslení i postava Krista samotného) mohou být cennou inspirací, ale nejsou k cestě k Bohu nezbytně nutné.

¹⁵ SÖLLE, Dorothee. *Meditationen und Gebrauchstexte*. 1. Berlin: Wolfgang Fietkau Verlag, 1969, str.24.

¹⁶ *Meditationen & gebrauchstexte*. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str. 16.-19.

¹⁷ Tamtéž, str.20-29.

¹⁸ Tamtéž, str.23.

¹⁹ SÖLLE, Dorothee, *Gesammelte Werke-8.Gedichte*. Stuttgart: Kreuz, 2008. ISBN 978-378-3127-720, str. 23.

Explicitně náboženských básní je v této sbírce mnoho. Sölle se zde věnuje ústředním textům křesťanství, například nově zpracovává *Krédo* i *Modlitbu Páně*. Jak uvidíme, překládá je do soudobé řeči, nicméně jazyk, který používá, není v rozporu, ale je v živém dialogu s tradičním pojetím těchto textů. Práv básním *Krédo* a *Odpověď na otázku levicových přátel proč se modlíme*²⁰ se budu v dalším textu věnovat.

2.1. Vyznání víry jako dialog mezi Bohem a člověkem

Krédo

*Věřím v Boha
který nestvořil svět hotový
jako věc, která musí vždy zůstat stejná
který nevládne usazen na věčnosti
která platí za nezměnitelnou
ne za tvarovatelnou přírodou
chudými a bohatými
znalci a neinformovanými
panujícími a poddanými
věřím v Boha
který touží po připomínkách
a proměně všech zvyklostí
skrze naši práci
skrze naši politiku*

*Věřím v Ježíše Krista
který měl pravdu když
byl jediným, který nemůže nic vykonat
přesně jako my
pracujeme na změně všech věcí
a o to v podstatě jde
mířit za ním poznala jsem
jak naše inteligence zakrněla
naše fantazie se udusila
naše námaha je neúčinná
protože nežijeme jak žil on
každý den mám strach
že zemřel nadarmo
protože je vyrytý do naší církve
protože my jsme jeho revoluci zaprodali
v poslušnosti a strachu
z úradů*

²⁰ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.36-38.

*věřím v Ježíše Krista
který vstal z mrtvých v našem životě
že jsme se stali svobodnými
od předsudků a nestřídmostí
od strachu a nenávisti
a jeho revoluci neseme dál
až k plnému žití tam*

*Věřím v Ducha
který s Ježíšem přišel na svět
ve společenství všech národů
a naší odpovědnost za to
čím je naše země
jedno údolí plné hoře, hladu a násilí
nebo město boží
věřím na nestranný mír
který lze ustanovit
na možnost života bez hříchů
pro všechny lidi
na budoucnost tohoto božího světa
Amen²¹“*

Krédo od Dorothee Sölle zdůrazňuje vztah Boha a člověkem jako vztah dvou spolutvůrců. *Krédo* opisuje strukturu starocírkevních vyznání, jakými je Apoštolské nebo Nicejsko-cařihradské vyznání víry. Opisuje trojiční strukturu. Zřetelně reaguje na prohlášení ve starocírkevních vyznáních a vstupuje s nimi do dialogu. Zřetelněji než tradiční interpretace zdůrazňuje neustálý pokračující dialog mezi Bohem a člověkem.

Hned ve druhé větě vyznává víru v probíhající vývoj světa, vymezuje se proti deismu a klade důraz na *creatio continua*. Klade důraz na Boha aktivně přítomného ve světě, nikoli vládnoucího z odcizené a vzdálené „věčnosti“. Svým důrazem na námitky vůči řádu světa navazuje na tradici proroků a praotců diskutujících a smlouvajících s Bohem.²² Připomíná stvoření, které se uskutečňuje také skrze modlitebníky, skrze věřící, kteří jsou společníci na Božím díle.

²¹ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.34-35.

²² Například Abrahama nebo Jonáše.

Zásadní je důraz Sölle na skutečnost, že Bůh víc než za garanta současného uspořádání platí za hybnou sílu, která podporuje změnu. Přeje si proměnu společnosti blíže ke svému království, spravedlnosti a míru prostupujícímu stvoření. Bůh v podání Sölle již dále nemůže vystupovat jako němý, nepřítomný garant nespravedlností, kterými je prosyceno uspořádání světa.

Na Ježíše je kladen velký důraz, jak je typické pro Söllinu ranější tvorbu. V *Krédu* není přeřikán jeho příběh jako ve vyznáních tradičních. Důraz je položen spíše na rozdílnost, která se klene mezi naším životem a jeho životem. Kristus je vykládán jako vzor, jako typus, který v sobě shrnuje plnost darů, se kterými se může člověk v tomto životě setkat a žít je. Plnost lidské kreativity, štěstí, inspirace a fantazie.

Spolu s vyznáním Ježíšovy výjimečnosti přichází přiznání k tomu, že církve, ačkoli si systematicky přisvojuje jeho zvěst, a jeho povolání, jen velmi těžko naplňuje byt' jen v základním obrysu důrazy, které na svět přinesl. Mnohdy automatická důvěra v to, že „Ježíš zemřel za naše hříchy“ je u Sölle nahrazena neutuchající obavou o to, zdali Ježíš nezemřel zbytečně. Touto částí *Kréda* se proplétá eschatologická linie, která přiznává neschopnost stabilní přítomnosti eschatologie, odkazuje k eschatologii futurální pomocí slovíčka „*tam*“ (hin).

Poslední část *Kréda* začíná zcela tradičně odkazem k Duchu Svatému. Univerzální a všelidský rozměr posledního oddílu Vyznání víry, který je povětšinou vyjádřen slovy jako „katolický“, „obecný“ nebo se skrývá pod souslovím „společenství svatých“, je u Sölle vyjádřen odkazem ke všem národům nebo celému světu.

Dialogičnost a moment určitého smlouvání s Bohem, který je přítomen v celém *Krédu* je v této části vyjádřen také důrazem na vlastní odpovědnost.

Sölle píše, že záleží na nás samotných, v co proměníme naši zemi, zdali bude údolím plným hoře nebo městem Božím²³.

2.2. Modlitba jako potřeba

„Odpověď na otázku levicových přátel, proč se modlíme

*protože jde o bratrství
všech
nejen křesťanů nebo jiných skupin
všech
také těch, kteří budou žít po nás
v našich městech v našich vodách
námi vychovaných do třetího a čtvrtého pokolení
všech
mrtvých kteří žili před námi
jejichž sny jsme zradili
sny roku 1789 a ty z 1917
protože nám jde o bratry
 *proto někdy říkáme
 OTČE NÁŠ*
protože naše závazky jsou nekonečné
a naše touhy se cestou životem nezmenšují
protože Kristus není náš nápoj
ale ten kdo zesiluje naši žízeň
 *proto někdy říkáme
 KTERÝ JSI V NEBESÍCH*
protože žijeme na místě
kde lidé mluví o lidech
v provozu kanceláří a škol
a vědí že panování je nejhojnější způsob
kterým urážíme boží jméno
 *proto někdy říkáme
 POSVĚT SE JMÉNO TVÉ*
protože se bojíme koloběhu
produkce konzumu a zisku
který nás touží drezírovat
 *proto někdy říkáme
 BUĎ VŮLE TVÁ*
protože nejsme beze strachu sami před sebou
nejsme bez pochyb také nad sebou samými a nad naší cestou
nejsme bez ironie také nad naším hledáním
 *proto někdy říkáme**

²³Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.34-35.

PŘIJĎ TVÉ KRÁLOVSTVÍ

*mluvíme s bohem
vždy když se soustředíme na nový svět
mluvíme o denním chlebu
a moje hlava, která se začíná cítit jako v cele
a nízké regály na zboží z chudých zemí
přiznáváme naši vinu
jako jedni z nejbohatších obyvatel země
kteří zcela umírají hladu
jako občané uspořádaných zemí
kteří jsou zcela uzoufaní
odpouštíme našim viníkům
kteří nás v životě podvedli
kvůli kterým jsme přestali poslouchat lepší nabídky
ze kterých budeme vyloučeni
protože jsme němci
zaslepení nacionalismem a nemocní pomstychtivostí
protože neuznáváme celé země
a nechceme si přiznat mír
proto někdy říkáme
A NEUVEĎ NÁS V POKUŠENÍ
protože jsme podmanění
a nenaučili jsme se panování ohraničit
a kontrolovat mocné
a sotva rozumíme našemu údělu spolurozhodovat
protože sami sebe zanecháme
rezignaci a slepé bolesti
proto někdy říkáme
ALE ZBAV NÁS OD ZLÉHO
protože potřebujeme víru v království
ve kterém jsme a které budujeme
a povznesení pro naši práci
kterou nečrtáme nadarmo
proto někdy říkáme
NEBOŤ TVÉ JEST KRÁLOVSTVÍ I MOC I SLÁVA
a dáme na to, že bůh je
AŽ NA VĚKY pro nás²⁴*

Dorothee Sölle v této básni odpovídá na otázku, proč se modlíme. Neformuluje výzvu k modlitbě pro křesťany samotné, pro aktivní členy náboženské komunity ani neobhájuje praxi modlitby před celým světem. Odpovídá svým levicovým přátelům. Mluví tedy k lidem, se kterými ji spojují některé ideály, k těm, kteří jsou citliví k sociálním otázkám a považují za

²⁴ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str. 36-38.

důležité k nim v politice předně přihlížet. Nejde ani o zcela cizí lidi, o celou levicovou společnost nebo celé strany, jedná se o báseň určenou přátelům.

Mluví o modlitbě jako o něčem zásadním pro svůj život. Modlitba není povinností věřícího, ale potřeba. Ve své další básnické tvorbě Sölle rozvádí, co pro ni tato potřeba znamená. Například v básni *Daruj mi dar plačícího boha*, kterou budu rozebírat ve třetí kapitole práce, podkapitole 3.2, píše Sölle o slovech, která pláče jako slzy, prosí o dar citlivosti k utrpení druhých.²⁵ Slzy soucitu vnímá jako božský dar. Ona sama potřebuje být zvlhčena, jako předpoklad vlastního života nalézt citlivost k druhým.

Sölle v této básni často jako ve svých ostatních básních tematizuje otázky chudých a sociální nerovnosti. Spíše než na konkrétní chudé se ale zaměřuje na vyznání skutečnosti, že sama žije ve velkém přepychu. Sölle se snaží potřebu modlitby vysvětlit na základě obecně lidských pohnutek. Oslovení „Otče náš“ Sölle vysvětluje jako přihlášení se k širokému lidskému společenství. Do této modlitby vstupujeme spolu se všemi okolo nás, ale také s těmi, kdo přijdou po nás nebo s těmi, kteří nás již předešli. Vždy jde o všechny, nejen o jednu malou skupinu.

Umístění Boha na nebesa pak odůvodňuje naší věčnou žízni po něm a touhou přiblížit se až k němu. Tato touha nenachází naplnění a spíše se postupem k Bohu zvětšuje. Paralela země a nebe tak vykresluje vzdálenost mezi lidským světem a Božími zaslíbeními. Zároveň také naznačuje, že svět, ve kterém Bůh sídlí, je stále přítomný na obzoru a vždy na dohled.

Posvěcení Božího jména je aktem jeho vydělení ze světa. Naznačení toho, že řeč o Bohu musí být vždy trochu jiná než řeč o lidech. Znesvěcení toho jména pak Sölle propojuje se slovesen „*herrschen*“ – panovat. Výskyt tohoto

²⁵ Tato prosba se opakuje ještě jednou v básni *Kristus náš bratr* ze sbírky *Chválení bez lhaní*. Tuto báseň rozebírám v sedmé kapitole v podkapitole 7.1.

slovesa v negativních konotacích je u Sölle častý. Tím, jak tento pojem užívá se budu zabývat v závěrečných kapitolách práce.

V oddíle odůvodňujícím prosbu po Boží vůli, rozvádí Sölle společenskou kritiku. Odkaz k Boží vůli se pro ni stává možným vysvobozením z koloběhu konzumu, neutuchající produkce, honby za ziskem. Tato démonická morálka výkonu se může lidské bytosti zcela zmocnit a drezírovat ji v rámci vlastní sadistické hry.

Důležité není jen, jaké části Modlitby Páně Sölle cituje, ale také to, které přeskakuje a obchází. První prosbu, kterou ve své modlitbě nezvýrazní velkými písmeny, je prosba do češtiny překládaná jako chléb náš vezdejší dej nám dnes. Tuto prosbu Sölle používá spíše jako podmět k zamyšlení a vyznání vin (které ostatně v samotné originální Modlitbě Páně následuje po prosbě za vezdejší chléb). Vyznává, že žije v jedné z nejbohatších zemí, do které putuje mnoho potravin z chudších zemí světa. Zároveň připomíná, že lidé v této zemi stále cítí velký hlad. Sölle vnímá sebe samu jako občanku poklidné země, která se ale stále cítí uzoufaná.

Při vyznání vin je v rámci této básně neobyčejně konkrétní. Sölle mluví o své vlastní národnosti téměř vždy pouze v souvislosti s vinou.²⁶ Ve formulaci této viny nezůstává jen o poměrně stereotypní viny přílišného nacionalismu. Přičítá německému národu pomstychtivost, neschopnost smíření a nalezení pokoje, neochotu k míru. Tato neochota k míru, neochota k spočinutí se vyznačuje podobně neutuchajícího puzením k další a další aktivitě stejně jako se vyznačuje diktát konzumu.

Další prosbou z originálního Otčenáše, kterou Sölle zcela zachová je „neuved' nás v pokušení“. Ono pokušení je právě pokušením nepřijmout nabízený mír, dál zůstat ve vyhroceném stavu nepokoje.

²⁶ SÖLLE, Dorothee. *Das Fenster der Verwundbarkeit: theologisch-politische Texte*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1987, str. 35.

„Zbavit od zlého“ potřebujeme ve chvílích, kdy nejsme schopni ovládat naše panování. Sölle zde opět přistupuje ke člověku jako k aktivnímu, jednajícímu subjektu, jehož úkolem je s Bohem spolupracovat. Opakuje se taky tedy motiv z básně *Krédo*,²⁷ ve které Sölle zdůrazňuje lidský podíl na tvoření světa a motiv *creatio continua*. Této spolupráce člověk paradoxně není schopen dosáhnout, ne kvůli tomu, že by mu z podstaty nešlo „panování“. Naopak člověk, na kterého Sölle myslí, sám sebe zaplétá do okovů panování až moc pevně, větší problém než s panováním mívá se svobodou. Z principu velmi těžko myslí sebe sama jako svobodného, nepodrobeného. Vždy nechává ono „panování“, aby se příliš rozrostlo a zbytnělo. Není schopen ho ohraničit nebo jej podrobovat dostatečné kontrole.

Nakonec vyznává potřebu víry v Boží vládu, v království, které vzniká také díky naší práci. Víru v to, že vzdušné zámky, které pohyby svých rukou črtáme po obloze, nejsou jen virtuální veličiny, ale jsou Bohem posvěcovány.

²⁷ Viz. Předchozí podkapitola 1.1

3. Druhá sbírka: *Revoluční trpělivost*

Druhá Söllina sbírka se jmenuje *Revoluční trpělivost (Die revolutionäre Geduld)*²⁸. Poprvé vyšla v roce 1974, tedy pět let po sbírce první. Obsahuje 28 básní. Stejně jako předchozí sbírka obsahuje tři básnická pásma. První z nich nese název *Znovu vyprávět Bibli (Die bibel weitererzählen)*²⁹ a obsahuje tři skladby, další je pětidílný *Dlouhý pochod (Der lange marsch)*³⁰, poslední pásmo nese název *Zážitky z cest (Reiseerfahrungen)*³¹ a tvoří jej devět básní.

Zatímco v první sbírce se Sölle pokoušela básnický zpracovat základní křesťanské věroučné texty a Modlitbu Páně, nyní zpracovává zásadní biblické příběhy – příběh vyjití z Egypta, Mariina zvěstování a setkání na cestě do Emauz.

Kromě těchto biblických příběhů vzpomíná Sölle na osudy rozdílných postav literatury 20. století katolického kněze a básníka Ernesto Cardenala³² nebo na ruskou spisovatelku a disidentku Naděždu Mandelstam³³. Každému věnuje jednu z básní. V této sbírce se také poprvé věnuje příběhům ze zemí čelících humanitárním krizím. Tyto příběhy jsou inspirované především Sölleinými zážitky z cest. V pásmu, ve kterém líčí zážitky z cest, vypráví o Vietnamu, zemi zničené válkou, příběhy zraněných dětí. V rámci těchto básní se pokouší zdůraznit, že svět není tvořen pouze Evropou, ale modlitby potřebují i lidé z ostatních částí světa. V těchto básních prosvítá Söllina vize nadnárodní solidarity.

²⁸ SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974.

²⁹ Tamtéž, str. 10-15.

³⁰ Tamtéž, str. 17-21.

³¹ Tamtéž, str. 28-34.

³² Ernesto Cardenal *1925 nikaragujský básník, suspendovaný katolický kněz a levicový politik, představitel teologie osvobození, bývalý nikaragujský ministr kultury

³³ Naděžda Mandelstam *1899-1980 ruská spisovatelka, manželka Osipa Mandelstama disidenta, který zemřel v roce 1938 na cestě do gulagu, autorka díla *Naděje proti naději*, které se stalo symbolem odporu proti vládnoucímu režimu

Ze sbírky jsem vybrala báseň *Ženská emancipace*³⁴ a pásmo *Znovu vyprávět bibli*³⁵, ve kterém zpracovává biblické příběhy. Toto pásmo nebudu v textu samotné práce citovat celé, jeho kompletní text je součástí přílohového aparátu.

3.1. Feministické vymezení se vůči „Panování“

Ženská Emancipace

*My netoužíme
po tom být bytím mužů
v naší společnosti
spřáhnout se s nimi
zapřaženy pod tlakem tempa
vyzbrojeny city
odosobněny k byrokracii
přišpendleny ke své specializaci
odsouzeny k budování kariéry*

*My netoužíme
po právu na sex
po mužském sexuálním poblouznění
funkčnosti genitálii
měřené v jednotkách kvantity
po sexu jako zboží
nabídce a poptávce
sexu vykoupeném a provedeném*

*My netoužíme
přechytračit své muže
a kralovat své rodince
která je zde jen pro sebe samu
která druhé odzbrojí
zděťští ženy
a děti neurotizuje*

*My netoužíme
být obstarány, proměněny v krásné, zachráněny
své vykrmené děti vycvičit ve správnosti
své muže občerstvit a uspokojit*

³⁴ Emanzipation der frauen, SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 16.

³⁵ Die bibel weitererzählen, SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 10-14.

*My netoužíme
učit se o tom, že páni mohou
panovat a komandovat
zotročovat a podrobovat
ulovit, ochočit a podmanit*

V této sbírce se Sölle také věnuje ženské otázce. Vkládá do ní báseň nazvanou *Ženská emancipace*. I uprostřed vytváření feministických básní vnáší svůj specifický teologický pohled. Odhaluje i ve feminismu jeho niterný boj proti nespravedlivé nadvládě. Vymezuje se proti panství (*Herrschaft*³⁶).

V této se poprvé Sölle věnuje feminiskému tématu. Tentokrát ho zpracovává „ve zkratce“. Později se věnuje obsírněji konkrétním ženským, feministickým otázkám, vypráví drobné příběhy žen. Nejintenzivněji se v Söllině tvorbě objevuje motiv vztahů mezi ženami v oddíle básní *Matka a dcera (Mütter und tochter)*³⁷ ze sbírky *Šilet po světle (Verrückt nach licht)*, této sbírce se budu věnovat v páté kapitole této práce.

V této básni se setkáváme se Sölliným feminiským „manifestem“. Báseň může být vnímána i jako obhajoba feminismu jako hnutí, ke kterému se Sölle v celé své tvorbě stále znovu vrací. Základní feministickou pozici v této básni Sölle formuluje velmi důrazně. Ještě více než vymezení vůči mužské dominantní roli je báseň vymezením se vůči předpokladu, že si ženy přejí zastávat role, které jsou jim tradičně připisovány. Sölle píše o tom, že ženy netouží ani o roli podrobené služebnice ale ani po tom stanout na místě mužů a samy vládnout pomocí stejných mechanismů útlaku. Boj žen za emancipaci tak není mocenským válčením s muži, ale spíše bojem se systémem předsudků, kterému otročí jak muži, tak i ženy. Feminismus není konfliktem mezi dvěma

³⁶ SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 16.

³⁷ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984, str. 41-72.

gendery³⁸ je konfliktem mezi svobodou člověka a systémem genderových rolí, který ji omezuje.

V básni se objevuje také výraz Herrschaft, kter pro Sölle symbolizuje ve většině výskytů lidský hřích a lidský neúspěch v pokusech o spravedlnost a zotročování a podrobování druhých, kterého se lidé u moci často dopouštějí. Označení Herrschaft vyjadřuje nezvládnutí spolustvořitelského lidského úkolu. Neschopnost člověka účastnit na *creatio continua*. Jeho vyvyšování vlastní vůle nad vůli Boží, což se projevuje útlakem druhých lidí. Tento útlak může mít například, jak Sölle naznačuje, podobu útlaku ženské sexuality na úkor mužské, tlaku na výkon na úkor svobodného vyjádření kreativity, útlak v podobě autoritativní výchovy, tlak na potlačování a mechanizaci citů.

Sölle formuluje feminismus důrazně jako boj proti samotnému panování nejen jako pokus žen se ho účastnit. Odmítá negativní důsledky panování a rozpoznává ženy také jako ty, které díky tomu, že se neúčastní panování, zůstávají některých negativních vlivů prosty. Jak později v práci vysvětlím, pojem panování nepoužívá Sölle jen jako vyjádření nespravedlnosti mezi ženami a muži.

3.2. Aktualizace Bible v dialogu se současnými událostmi

Exodus³⁹

*„Tak dlouho jsme šli
tímtěž špatným směrem
cestou z města naší naděje
které ještě leží pochované*

*Pak jsme někoho potkali
dělil se s námi o chleba*

³⁸ Gender – označení, které se používá v souvislosti s kulturně podmíněnými rozdíly mezi ženami a muži. Judith Butler označila „gender“ za sociální konstrukt a tato interpretace se stala obecně přijímanou a nedílně spjatou s významem tohoto slova v češtině.

³⁹ Část básně, kompletní překlad básně v Přílohách, SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 12-13.

*ukázal nám novou vodu
zde v městě naší naděje“⁴⁰*

V tomto oddílu propůjčuje biblickým příběhům moderní jazyk, také je básnickým zpracováním vysvětluje. Nechává víc prostoru na to je domyslet a meditovat nad nimi. Tímto způsobem zpracovává například příběh o cestě do Emauz, viz výše.

V básních se opět objevují civilní výrazy, báseň tvoří pro biblický příběh široký rám. V tomto konkrétním případě vnáší Sölle do básně neobvykle silný důraz na vodu, která zde symbolizuje naději. Ačkoli příběh především „převypráví“ je nepochybně také kreativní, legendu dokresluje a spoluvytváří.

Při převyprávění událostí z první kapitoly Lukášova evangelia⁴¹, v básních doslova používá výrazy, jimiž vysvětluje, co s příběhem provádí. Vždy v jedné sloce převypráví biblický text a v další nabídne současnou interpretaci:

Lukáš 1

*„Stojí psáno řekla marie
hladové nasýtil dobrými věcmi
bohaté poslal pryč s prázdnou
pamatoval na své milosrdenství
ujal se Izraele svého služebníka*

*Dnes to vyjádříme jinak
ženy budou létat na měsíc a rozhodovat v parlamentech
jejich touhy po nezávislosti dojdou naplnění*

⁴⁰ „So lange sind wir gegangen
in dieselbe die falsche richtung
weg von der stadt unser hoffnung
die dort noch begraben liegt

*dann haben wir einen getroffen
der teilte mit uns sein brot
der zeigte das neue wasser
hier in der stadt unrer hoffnung“*

SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974. ISBN 38-735-2026-5, str. 11. Celá báseň viz příloha.

⁴¹ SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974. ISBN 38-735-2026-5, str. 14-15.

*a hledání panství zůstává prázdné
strachy budou zbytečné
a vykořisťování má konce“⁴²*

V tomto případě si Sölle propojuje (stejně jako je tomu v případě tohoto textu v Bibli) tematiku postavení žen ve společnosti obecně s problematikou útlaku. Zmiňuje konkrétní podoby ženského osvobození – ženy dnes mohou zasedat v parlamentech nebo létat na měsíc ačkoli byly po staletí vzdáleny možnosti oficiálně rozhodovat ve společenských sporech nebo se otevřeně účastnit vědeckých bádání. Opět se zde setkáváme s výrazem panství (*Herrschaft*), který zde zastupuje falešné pokusy o obsazení „trůnu“.

Kromě příběhu z první kapitoly Lukášova evangelia a cestě do Emauz, Sölle znovu vypráví příběh Exodu:

Exodus

*Když si izrael zvolil nezávislost namísto cizích nařízení
když si vybral poušť místo pohodlných měst
když upřednostnil putování před dobrým bydletem
tu nepřišli do země
o které zpívali
nic tu nebylo s mlékem a medem
jen dlouhý pochod
při kterém mnozí zemřeli*

Lid se ptal

musíme vědět z čeho se máme těšit

⁴² „Es steht geschrieben daß maria sagte
Hungrige hat er mit gutem gefüllt
Und die reichen leer hinweggeschickt
Er gedenkt der barmherzigkeit und hat sich
Israels seines knechts angenommen

*Heute sagen wir das so
frauen werden zum mond fahren und in den parlamenten entscheiden
ihre wünsche nach selbstbestimmung werden in erfüllung gehen
und die sucht nach herrschaft wird leer bleiben
ihre ängste Arden gegenstandslos werden
und die ausbeutung ein ende haben“.* –

SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974. 15. Celá báseň viz příloha.

*z egyptských obchodních domů
nebo dlouhého pochodu pouští
čtyřiceti let
permanentní revoluce“⁴³*

Sölle ve svém básnické znovuvyprávění Bible opět přináší zcela konkrétní, současnou řeč, snad skrze paralely k příběhu i určitou společenskou kritiku. Témata, která přináší, se opět zdají velmi společenská, ale skrze propojení se Hebrejskou biblí také vyplývá, že tato témata jsou také náboženskou otázkou již od pravěku. Exodus je příběh celého Božího lidu. Jako příběh celého lidského společenství nutně promlouvá i k zákonitostem uspořádání společnosti a předpokládá také společenské východisko.

Bůh se člověku dává často poznat právě s kontaktu s druhými lidmi. Jeho vláda nepřichází jen do izolované samoty, ale projevuje se v narovnávání mezilidských vztahů. Otázky, které směřujeme k Bohu, mají málokdy povahu čistě osobní, jsou i otázkami po společenském uspořádání.

Příběh o putování pouští zároveň zjevuje i nesnadnost a křehkost pokusu o budování společenství oprostěného od útlaku. Sölle zobrazuje revoluci jako dlouhodobý pomalý a náročný proces. Tvoří tak zcela neobvyklý obraz této společenské události. Boří naděje ve snadnou, jednorázovou

⁴³ „Als Izrael die selbstbestimmung wählte statt der fremdbestimmung
als sie die prste nahmen statt der wohnlichen státe
als sie die wanderschaft vorzogen der seßhaftigkeit
da kamen sie nicht in das land
von dem sie gesungen hatten
nichts war da mit milch ung honig
da gab es einen langen marsch
und viele starben darüber
das volk fragt sich
wir müssen Essen was wir Allen genossen
die kaufhäuser ägyptens
oder den langen marsch durch die wüste
vierzig jahre
die permanente revolution“

SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974.
ISBN 38-735-2026-5, str. 12-13. Část básně, kompletní překlad v Příloze.

proměnu společnosti. Tento příběh není žádnou politickou utopií. Zjevuje tíži lidské vzájemnosti, zjevuje to, co Sölle znala velmi dobře. Ve své farářské i učitelské práci se věnovala společenstvím a stávala se strážkyní mnohdy subtilní rovnováhy ve skupině lidí.

4. Třetí sbírka: *Učit se lézat*

Třetí sbírka Sölle vyšla poprvé v roce 1979 tedy pět let po sbírce druhé⁴⁴. Svým rozsahem se tato sbírka blíží zbylým čtyřem sbírkám, které jsou obsáhlejší. Stejně jako následující Sölliny básnické knihy je také rozdělena na kratší oddíly. V této sbírce jsou celkem čtyři pojmenované *Těžkosti s chválením (Schwierigkeit mit dem loben)*⁴⁵, *Bůh je vzpomínka (Gott ist gedächtnis)*,⁴⁶ *Tvůj strach můj strach (Deine angst meine angst)*,⁴⁷ *Proti všemu vládnoucímu chladu (Gegen die alles beherrschende kälte)*⁴⁸.

V rámci této sbírky se setkáváme s básněmi, které jsou laděny kontemplativněji, neodkazují jasně k něčemu vnějšímu (například k Bibli nebo konkrétní situaci), ale zabývají se naplno hlubinami lidského nitra. Zdá se, že Sölle pomalu nachází způsob, jak se kromě společenských témat vyjadřovat také k vlastním pocitům, pochybám a hledání.

První dvě básně, které budu rozebírat, jsou velmi osobní a niterné. *Jedna báseň o době ledové/o jednapadesátem žalmu/ o malé jezerní víle a o tobě*⁴⁹ představuje niterné vyrovnávání se se zármutkem. *Daruj mi dar plačícího boha*⁵⁰ zas líčí smutek jako zdroj řeči a tvorby. Poslední báseň, kterou budu rozebírat – *Po zabití Elizabeth Käsemann*⁵¹ je asi Söllinou nejafektovanější a nejsmutnější básní. Právě tato báseň je reakcí na velmi konkrétní společenskou událost. Ukazuje tak, že ani niterné pocity nejsou oddělitelné od vnějších zákonitostí. Báseň *Daruj mi dar plačícího boha*, tak ukazuje princip toho, co Sölle v básni *Po zabití Elizabeth Käsemann* uskutečňuje.

⁴⁴ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979.

⁴⁵ Tamtéž, str. 3-20.

⁴⁶ Tamtéž, str. 21-37.

⁴⁷ Tamtéž, str. 38-60.

⁴⁸ Tamtéž, str. 61-81.

⁴⁹ Tamtéž, str. 85.

⁵⁰ Tamtéž, str. 35.

⁵¹ Tamtéž, str. 68.

4.1. 51 Žalm jako otázka jak zpracovat zármutek

Jedna báseň o době ledové/ o jednapadesátém žalmu/ o malé jezerní víle a o tobě

*Stvoř mi bože nové srdce
vřelejší než doba ledová
daruj mi umění plavat
ponořit se v bazénu
ztahaný toho myslím víc unese
proto chci aby moje jasnozřivost bděla
ale denně bdí
jen můj strach o tebe
před tebou*

*Představuji si sebe sama v době ledové
pomalé posouvání ledovce
ledová pole přebírání rozkazů
to znamená že jste na jaře neodešli
roztálo toho příliš málo*

Krátce přešlo léto

*Země se nebránila
myslím tu zemi ve které staří zapustili kořeny
stromy které vysávaly šťávu
lasičky a kuny v dutinách
a co bylo s trávou že vždy znovu vyrostla
to přece nebylo nikdy vysloveno že přijde doba ledová
nelze se zvrátit emigrovat na jih
přece jde
naučit se vzdoru
přetrvávajícímu*

Dlouze se táhne zima⁵²

V názvu této básně zmiňuje Sölle Žalm 51. Parafrázuje část 12. verše tohoto žalmu „stvoř mi bože čisté srdce“. Neopisuje svou básní celou strukturu tohoto biblického textu, jak to dělá například u básně na motivy Modlitby Páně ze své první sbírky.

⁵² SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979. str.75.

Velkou část básně tvoří imaginace o ledovcích a zpodobnění doby ledové. Ledovce mají zřejmě znázorňovat charakter některých mezilidských vztahů, kterých je Sölle součástí. Sölle v této básni nepracuje s popisem svého všedního života, spíše si vypůjčuje obrazy z přírody. Co znamená ona doba ledová? Možná obtížné lidské vztahy, možná obtížnou pracovní situaci nebo například obtížnou situaci v církevním společenství. Sölle tentokrát není příliš konkrétní.

Padesátý první žalm může sloužit jako hermeneutický klíč k této básni. Jedním z motivů tohoto žalmu je odevzdání potíží Bohu místo zápalné oběti. Žalmista ví, že Bůh nepohrdá zkroušeným srdcem. Naopak, že ho přijímá jako vhodnou reakci na uvědomění hříchů a ostatních potíží.

Na závěr básně vystupuje motiv vzdoru. V kontextu tohoto textu se nabízí vykládat vzdor jako vzdor vůči chladu oné „doby ledové“. Vzdor je pro Sölle teologicky velmi důležitým termínem. Tematizuje ho například v kontextu svého pozdního díla *Mystika a vzdor*. Vzdor se pro ni stává důležitou lidskou reakcí člověka na různé zhoubné tlaky společnosti. Jako příklad uvádí Sölle francouzské hugenoty, jejich heslo *Résistez* a komentuje je následovně: „Nejde o to, uctívat hrdiny, ale společně na velice různých místech aktivně a vědomě vzdorovat přivykání smrti, které je jedním z duchovních pilířů kultury „prvního“ světa.“⁵³ Pro Sölle se stává vzdor synonymem postavení se všudy přítomnému hříchu. Jen moment vzdoru pomáhá překonat „dobu ledovou“. Vzdor je výrazem víry v něco většího, co překračuje určitou situaci, je odhodláním ke změně jednání.

4.2. Dar řeči

Daruj mi dar plačícího boha, daruj mi dar řeči.

⁵³ SÖLLE, Dorothee. *Mystika a vzdor: „Ty tichý křiku“*. Praha: Marie Noe, One Woman Press, 2015. ISBN 978-808-6356-549, str.21.

*Odvez mne z domu lži
Smyj ze mne mou výchovu
osvobod' mě od dcery mé matky
přijmi mé ochranné valy
semel zámky mé inteligence*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči
očisti mne od zatloukání
daruj mi slova, které druzí zachytí
připomeň mi slzy malé studentky z Gottingen
jak mohu psát když jsem zapomněla jak se pláče
zvlhči mne
už mne neskrývej*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči*

*Rozbij moji domýšlivost zjednoduš mne
nech mne být vodou která se dá pít
jak mohu psát když pláču jen pro sebe
seber mi osobní vlastnictví a touhu po něm
daruj a naučím se dávat*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči
daruj mi vodu života⁵⁴*

V této básni Sölle prozrazuje mnoho o své teologické metodě. Snaží se zůstat v kontaktu s příběhy lidí kolem sebe, cítit jejich bolesti a slzy. Vědomě se pokouší odložit komplikovanou řeč a být svým jazykem blízká druhým. Aby se mohla vcítit do situací druhých lidí, potřebuje být „obmyta“ od vlastních privilegií, od bezpečného místa, kde vyrostla. Chce být obmyta od svého osobního vlastnictví, od luxusu střední třídy. Přeji zažívat i ty bolesti, které nikdy nezažila osobně.

Tato báseň představuje Sölleinu snahu o co největší pochopitelnost svého díla, o co nejsrozumitelnější jazyk. Tato tendence v teologii není nijak neobvyklá, je určitou protisilou vůči konzervujícím, sublimujícím tendencím,

⁵⁴ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str. 35.

kteře se pokouší z řeči novozákonní *koiné* vytvořit jazyk obyvatelů intelektuálních výšin. Otázkou zůstává, jestli nejde tato její snaha přímo proti možné akademické vážnosti jejich výpovědí. Tuto otázku si v souvislosti s působením Dorothee Sölle kladlo opakovaně mnoho teologů. Je-li výtka vůči Sölle formulována písemně v konkrétnějších obrysech, bývá jí vytýkána přílišná političnost jejich děl, ze kterých se poté vytrácí jejich teologický důraz.⁵⁵ Faktem zůstává, že Dorothee Sölle se nestala řádnou německou profesorkou (pouze hostující profesorkou v Kasselu (1987) a čestnou profesorkou v Hamburku (1994). Tento titul jí byl udělen v roce 1975 v New Yorku, kde působila na Union Theological Seminary. Právě v této básni Sölle vzpomíná i na své teologické počátky. V básni se objevuje obraz mladé studentky z Göttingen.

Spojitosť mezi darem řeči a pláčem vyjadřuje, že pro Sölle je teologická tvorba často úzce spjata s potřebou před Bohem se zastávat marginalizovaných skupin. Sölle přemýšlí o své řeči jako o vyjádření smutku nad bolestmi mnohých lidí. Motivací k modlitbě a teologické řeči je pro ni pocit smutku pramenící z rozpoznání křivd ve společnosti. Sölle už si nepřeje být dále skrývána, přeje si být dosažitelná pro okolní svět. Přeje si dávat, stejně jako Bůh dává jí samotné. Pláč ona „voda života“ je postavena do protikladu osobnímu vlastnictví a touze po něm, stejně tak je kritická vůči „zámkům své inteligence“. Ať už intelektuální nebo materiální převahu obojí rozpoznává jako ochranný val skrze který může být těžké cítit a solidarizovat. Boží úlohou je potom tyto ochranné valy překonávat a smývat, umožňovat kontakt s druhým, který se může ocitat ve zcela jiné situaci. Bůh může překonávat tyto lidské hradby díky tomu, že je sám „plačící“. Sölle v této básni charakterizuje

⁵⁵ GEISTHARDT, Christiane. *Die Lebenswelt der "neuen christlichen Kultur": Christsein nach Dorothee Sölle*. New York: P. Lang, c1992. Europäische Hochschulschriften, Bd. 449. ISBN 36-314-4754-X, str. 251., WEYER, Anselm. *Liturgie von links: Dorothee Sölle und das Politische Nachtgebet in der Antoniterkirche*. Köln: Greven Verlag, 2016. ISBN 9783774306707, str. 10.

Boha jasně jako citlivého, spolutrpicího, soucítícího, solidarizujícího, na hony vzdáleného obrazu nezúčastněného soudce. Neplatí zde za hlavního garanta všech věcí, ale za toho, který je jako první nespravedlivostmi světa rozhořčen a jako první slyší pláč trpicích.

3.3. Překování strachu s Elisabeth Käsemann

Po zabití elizabeth käsemann

1

*Je růže je růže je růže
řekla gertruda stein⁵⁶ matka moderní estetiky
ale mrtvá není mrtvá není mrtvá
není mrtvá
je dlažební kámen je dlažební kámen je dlažební kámen
ale zmizelý není ale zmizelý není ale zmizelý není
zmizelý není zmizelý
pro národní bezpečnost nezbytná exekutiva je
pro národní bezpečnost nezbytná exekutiva
ale smrt není smrt není smrt není smrt není
smrt*

2

*Není co se dozvědět
ne skrze exhumaci
ne skrze pitvu
ne skrze vyptávání se svědků
není co se dozvědět
o utrpení
kromě toho že stojíš
v proudu vlastního strachu
z ceny kterou zaplatíš
v mučení
které na tobě nezanechá stopy
není co se dozvědět
kromě toho že odložíš vlastní strachy
dosáhneš bodu z kterého není návratu
který musela zažít
a budeš muset žít⁵⁷*

⁵⁶ Gertruda Stein (1874-1946) francouzsko-americká židovská autorka, proslulá svým salómem a sebevědomým, poučeným pohybem také v oblasti výtvarného umění

⁵⁷ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str. 68.

Báseň je tentokrát jasně přiřazená k historické události. Tato báseň je věnovaná Elisabeth Käsemann a napsaná jako ozvuk její smrti. Dorothee Sölle Elisabeth Käsemann věnovala svoji knihu teologicko-politických esejů *Sympatie*⁵⁸. Elisabeth zemřela v argentinském vězení po několika měsíčním věznění. Byla nejznámější německou obětí argentinské vojenské diktatury.⁵⁹ Narodila se jako čtvrté a nejmladší dítě univerzitního profesora Ernesta Käsemanna a jeho ženy Margit, které oba Sölle osobně znala.

Elisabeth pobývala v Argentině několik let, doplnila si zde po německé maturitě ještě argentinskou a začala studium na univerzitě. Od své puberty byla aktivní ve společenských a politických spolecích. V Argentině působila jako sekretářka levicové politické strany. Její politické angažmá bylo vždy spojeno s pomocí sociálně slabým. Zatčena byla v průběhu argentinské diktatury v roce 1977, bylo jí v té době třicet let. Sölle mluví o odhodlání k činu, k překonání proudu strachu, ve kterém všichni stojíme.

Struktura této básně je zřetelně jiná než ostatní básně Dorothee Sölle. Výrazněji se v ní objevuje opakování slovních spojení a veršů, působí určitým způsobem strnule. Ačkoli se Sölle nebojí nikdy používat velká slova typu smrt, láska nebo naděje, tento text je jimi přímo přesycen. Tentokrát však nepřechází jako v jiných svých básních mezi radostí a smutkem, vyznáním viny a nadějí, tento text vyjadřuje čistou bolest. Na konci se snad tato bolest přetaví v odhodlání a odvahu postavit se vlastním úkolům.

Sölle přes svoje zaujetí historičností a faktičností nakonec osud Elisabeht Käsemann interpretuje v rámci hrdinství, kterého se můžeme i my denně spoluúčastnit, když se postavíme vlastním strachům. Tento strach má spíše povahu existenciální tísně a nemusí být vždy vázán ke konkrétnímu

⁵⁸ SÖLLE, Dorothee. *Sympathie: Theologisch-politische Traktate*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1978.

⁵⁹ *Elisabet Käsemann Stiftung: International Dialog für Erinnerung und Demokratie* [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.elisabeth-kaesemann-stiftung.com/elisabeth-kaesemann.html>.

nebezpečí. Odvahu⁶⁰ k činu nakonec potřebujeme všichni, nehledě na vyhrocenost společenských poměrů, ve kterých se ocitáme. Ačkoli by mohla být Elisabeth snadno vnímaná jako klasická mučednice, Sölle vykládá její příběh spíše jako příběh postavení se strachu dobře srovnatelný s každodenní situací mnoha jiných lidí. Spiritualita vzdoru není jen pro hrdiny, ale může být součástí života všech věřících.

⁶⁰ Je zde patrná inspirace Paulem Tillichem a jeho *Odvahou být*. TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. Cogitatio religionis. ISBN 80-732-5016-0.

5. Čtvrtá sbírka: *Zahraj přece o chlebu a růžích*

Sbírka *Zahraj přece o chlebu a růžích* vyšla poprvé v roce 1981⁶¹. Sbírka obsahuje více než sto básní a je rozdělena na tři přibližně stejně dlouhé části *Zvolit vzdor (Der widerstand wächst)*⁶², *Vysvětlit štěstí (Das glück erklären)*⁶³ a *Najít novou řeč (Die neue sprache finden)*⁶⁴. Názvy všech tří částí odkazují k důležitým aspektům v myšlení Sölle, které se projevují mimo jiné také v její teologii. Mohou být také vnímány jako načrtnutí postupné cesty.

Momentu vzdoru se nejvíce věnuje ve svém vrcholném díle o mystice – *Mystika a vzdor*. Vzdor v tomto díle líčí jako nutnou reakci na společenské dění, která umožňuje vyhnout se apatii i slepotě.⁶⁵ Moment štěstí zase důsledněji rozvádí v knize *Fantazie a poslušnost*, kde označuje Ježíše za nejšťastnějšího člověka.⁶⁶ Moment hledání nového jazyka ji spojuje, jak s mystikou, např. Hildegardou z Bingen⁶⁷ tak s rumunským židovským básníkem Paulem Celanem⁶⁸.

Název samotné sbírky je odvozený od textu jedné z básní a kromě růží odkazuje také k revolucionářce a intelektuálce Róze Luxemburg⁶⁹ a odkazu

⁶¹ SÖLLE, Dorothee. *Spiel doch von Brot und Rosen: Gedichte*. 3.Tsd. Berlin: W. Fietkau, 1981.

⁶² Tamtéž, str.5-43.

⁶³ Tamtéž, str.47-87.

⁶⁴ Tamtéž, str.91-123.

⁶⁵ SÖLLE, Dorothee. *Mystika a vzdor: „Ty tichý křiku“*. Praha: Marie Noe, One Woman Press, 2015. ISBN 978-808-6356-549, str. 21.

⁶⁶ SÖLLE, Dorothee. *Fantazie a poslušnost: Úvahy o budoucí křesťanské etice*. Praha: Kalich, 2008, str. 82.

⁶⁷ Hildegarda z Bingen (*1098-1179) teoložka, mystička, abatyše a léčitelka z Porýní, Hildegardou z Bingen jsem se věnovala ve svojí diplomové práci Teologie Hildegardy z Bingen (ŠIPKA, Magdalena. *Teologie Hildegardy z Bingen*. 2015. Diplomová práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Brichecinová, Kateřina.) Sölle Hildegardu zmiňuje v knize *Mystika s Vzdor*. [odkaz](#)

⁶⁸ Paul Celan (*1920-1970) básník a jazykovědec z Černovic píšící německy, svou poezií rozbíjí strukturu německého jazyka

⁶⁹ Róza Luxemburg (*1871 – 1919) představitelkyně socialismu, antimilitarismu a proletářského internacionalismu, židovského původu, působila postupně v Polsku a Německu

protisegregační aktivistky Rózy Parks⁷⁰, je možné ho tedy přeložit také jako *Zahraj přece o chlebu a Rózách*. Název odkazuje k heslu stávkujících z počátku dvacátého století. Toto heslo pochází z básně Jamese Oppenheima a přisvojili si ho například účastníci masivních stávek v roce 1912.⁷¹

Jako v celé poezii Sölle je i zde dominantní civilní linie vyprávění, zpracovávání příběhů, drobných obrazů. Nevyhýbá se ani složitějším životním tématům jak z pohledu globálního (otázce chudých a ohrožených zemí) tak i v rámci osobního lidského příběhu. Píše o depresi, o infarktech, o smutku a hledání naděje.

V rámci této sbírky se nesetkáme tak explicitně s teologickými tématy. Ani odkazy k teologickým směrům nebo Bibli nejsou tak časté. Přesto i v rámci této sbírky Sölle otevřeně diskutuje teologická témata jak například téma lásky a božího stvoření.

Z této sbírky jsem vybrala dvě básně *Jan 4 verš 18*⁷² a *Moudrost indiánů*.⁷³

5.1 Hledání dokonalé lásky

Jan 4 verš 18

*Dokonalá láska čtu v knize
zahání strach
dokud mohu myslet chci vědět
co je dokonalá láska a kde ji najít
a zakopávat o vlastní nohy
vždy když můžu pojmenovat své strachy*

⁷⁰ Róza Parks (*1913-2005) významná aktivistka za práva afroameričanů, její zatčení kvůli neuvolnění místa v autobuse vyvolalo vlnu protestů proti segregaci

⁷¹ GAUS, Ilona. 100 Jahre: Brot und Rosen. *Brot und Rosen: Diakonische Basisgemeinschaft in Hamburg*[online]. 2010 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <http://www.brot-und-rosen.de/detail.details+M500d5d597d9.0.html>

⁷² SÖLLE, Dorothee. *Spiel doch von Brot und Rosen: Gedichte*. 3.Tsd. Berlin: W. Fietkau, 1981, str. 66.

⁷³Tatměž. str.6.

*pak najdu za posledním ten poslednější zastrčený
a za tím nejposlednějším ze včerejška se už plazí jiný
jak hloupé je pak zakopávat o vlastní nohy
jako zbabělci ne všichni znají život ve vlastním domě
také nedokonalá láska říkám si
zkus a vyzkoušej to
mnoho strachů a přece ne dost
o tvém hlase můžu říct alespoň to
že je určitý a vřelý
a zahánějící⁷⁴*

Báseň reaguje na 18 verš ze čtvrté kapitoly Janova evangelia, který zní: Láska nezná strach; dokonalá láska strach zahání, vždyť strach působí muka, a kdo se bojí, nedošel dokonalosti v lásce.⁷⁵ Sölle i v básni vchází s Biblií do dialogu. Tento živý dialog umožňuje skutečnost, že vezme biblický verš velmi vážně. Ve chvíli, kdy čte, že láska má odhánět veškerý strach, pomyslí skutečně na svůj veškerý strach a do hloubky také zkoumá svoji představu lásky. Nespokojí se pouze s individuálním pocitem zadostiučinění a individuálním prožitkem úlevy, který může čtenář zažívat, ve chvíli, kdy si přečte verš, že dokonalá láska zahání strach. Sölle zůstává vědomá a odhaluje, že strachy se vynořují jeden za druhým.

K teologii janovského proudu se Sölle vyjadřuje také prostřednictvím své básně *Modlitba větru v Grandchampu*⁷⁶ ze sbírky *Šílet po světle*. V této básni spojuje onen strach, který podle Jana zahání láska, také například s nadměrným zbrojením. Ztráta strachu by tak znamenala, že „se milióny evropanů shodnout, že už nechtějí žádné bomby“⁷⁷. Sölle systematicky kritizuje přílišný důraz na „bezpečnost“ Německa a Evropy. Považuje ho za přehnaný a nedostačující. Pocit bezpečí podle ní nezaručí přemíra zbrojení. Tato přemíra zbrojení podle ní ukazuje spíše na hluboký pocit prázdnoty a

⁷⁴ SÖLLE, Dorothee. *Spiel doch von Brot und Rosen: Gedichte*. 3.Tsd. Berlin: W. Fietkau, 1981, str. 66.

⁷⁵ Jan 4,18

⁷⁶ Grandchamp – francouzská ženská ekumenická komunita

⁷⁷ „wenn einige millionen europäer keine bomben mehr wollen“ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str. 11.

nejistoty sebou samým. Přemíra zbraní je pro ni zhoubným řešením problému se strachem.⁷⁸

Sölle také kritizuje zbabělce, kteří neznají stav ve svém vlastním domě a zakopávají o své vlastní nohy. Strach může být i strachem před sebou samotným. V této básni Sölle přichází s Božím popisem – mluví o božím hlase jako o strach zahánějícím

5.2. Práce s motivem živlů a environmentální důraz

Moudrost indiánů

*Každý den
dotýkat se chodidly země
hřát se u ohně
plavat ve vodě
a být vzduchem pohlazen
vědět že bez těch čtyř
sestry vody, bratra ohně
matky země a otce nebe
je každý den promarněný
den ve válce
kterou vedeme
proti všemu⁷⁹*

Z pozice protestantské teoložky se v této básni Sölle pouští na pole jiné tradice, kterou označuje coby indiánskou, a nechává se jí inspirovat. Sölle se poměrně často odkazuje při své práci mimo abrahámovská náboženství, s postupem jejího života pak čím dál častěji. Ukazuje také, jak „cizí moudrost“ může svět, ve kterém žije nejen obohatit, ale také zcela zachránit od války, kterou vedeme sami proti sobě. Používá poté analogii ke křesťanské symbolice.

Sölle tu pracuje se symbolikou živlů, která je hojně užívaná v hermetické tradici, ale setkáváme se s ní i u učitelů katolické církve jako

⁷⁸ SÖLLE, Dorothee. *Das Fenster der Verwundbarkeit: theologisch-politische Texte*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1987, str. 35.

⁷⁹ SÖLLE, Dorothee. *Spiel doch von Brot und Rosen: Gedichte*. 3.Tsd. Berlin: W. Fietkau, 1981, str.6.

například u *Hildegardy z Bingen*⁸⁰. Přitom zůstává zcela v křesťanské symbolice⁸¹, když nazývá živly svými sourozenci v rámci Božího stvoření. Označuje vodu za sestru, oheň jako bratra, zemi jako na matku, nebe jako otce

Hildegarda z Bingen zmiňuje logiku živlů ve svém léčebném umění především pro to, ani živly v rámci lidského těla harmonizovala. Sölle pravděpodobně také vlivem toho, že se touto otázkou zabývá o 800 let později, mluví především o celkovém oddělení člověka od přírody a živlů a v tom spatřuje jeho „nemoc“. Hildegardiným cílem je dovést člověka do bodu, kdy v něm budou jednotlivé živly vyvážené. Sölle podobně mluví o přítomnosti všech živlů, její obavou je však hlavně to, aby s nimi člověk přicházel vůbec do kontaktu.

Tato báseň reflektuje feministickou ekologickou teologii období, ve kterém tato báseň přibližně vznikala. Jana Opočenská v knize *Zpovzdálí se dívaly také ženy* v kapitole *Teologie života* věnované právě environmentálnímu rozměru feministické teologie. K zmírnění ničení přírody může přispět větší důraz na propojení všeho stvoření. Vnímání člověka jako součást propojené přírody. Stromy, rostliny a živočichové dokonce i nebeská tělesa jsou vnímáni jako naši sourozenci ve stvoření.

Opočenská kromě důrazu na příbuznost všech stvoření, přidává důraz na „vědomí spojitosti všech aspektů existence“.⁸² Zabývat se základními přírodními „živly“ pro ni není přebytečná, nezajímavá činnost. Kontakt s přírodou je pro ni naopak zásadní. Osvobozuje od „války, kterou vedeme proti všem“. Opočenská tuto válku charakterizuje jako výrazem „vylučování“. Toto vylučování, stavění hranic dělicích svět vždy na jeho ušlechtlejší a méně

⁸⁰ HILDEGARDA Z BINGENU, *Ptačí medicína*. Překlad Jana Fuksová. Praha: Academia, 2013, 183 s. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-2302-5, str.23.

⁸¹ ŠÍPKA, Magdalena. *Teologie Hildegardy z Bingen*. 2015. Diplomová práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Břichácinová, Kateřina str. 23.

⁸² OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*. Praha: Kalich, 1995. ISBN 8070179120, str.131.

ušlechtilé části. Model přírody jako Božího těla zaměňuje za strukturu pyramidy. Na špici této stavby stojí ze stvořeného světa muži, ženy, děti, zvířata, rostliny a neživá příroda pak sdílí osud těch ontologicky „nižších“. Ekologická krize je pak podle Opočenské jedním z ukázkových příkladů skutečnosti, že tato struktura nemůže dlouhodobě obstát a vede k zániku života. Tato logika vymezení, kterou zmiňuje Opočenská, velmi dobře koresponduje se Sölliným pojetím *Herrschaft*.

6. Pátá sbírka: *Šilet po světle*

Pátá sbírka⁸³ Dorothee Sölle vychází v roce 1984 tedy tři roky po sbírce čtvrté. Z témat básní je patrné, že obě sbírky spolu velmi úzce souvisí a spadají do poměrně myšlenkově uceleného období autorčina života. Tato sbírka obsahuje přes sto čtyřicet básní. Je opět rozdělena na několik částí pojmenovaných *Potracené duše (Die abgetriebenen seelen)*⁸⁴, *Matka a dcera (Mütter und tóchter)*⁸⁵, *Pokus milovat život (Versuche das lieben zu lernen)*⁸⁶, *Něžnost tužky (Die zärtlichkeit der bleistifte)*⁸⁷, *Šéf nebes v Central parku (Die himmelsleiter im central parc)*⁸⁸.

Potracené duše jsou první menší skupinou básní zahrnutou v sbírce *Šilet po světle*. Setkáme se v ní s básněmi laděnými kontemplativně, básněmi s náboženskou tematikou. Nalezneme tu báseň popisující pohyby větru v řeholní ekumenické komunitě Grandchamp, řadu básní pracujících s motivem války a míru nebo básně shrnující různé způsoby vraždění. Tato báseň zachycuje krvavé bitvy i chladné „zabíjení“ od psacího stolu. Obsahově snad tento oddíl nejpřesněji vyjadřuje název básně *Boj a kontemplace (Kampf und kontemplation)*⁸⁹.

Část nazvaná *Matka a dcera*⁹⁰ reflektuje intenzivně ženskou otázku, vztah mezi dětmi a rodiči, ale i mezi ženami obecně. Oddíl protkaný příběhy ze Söllina života končí odkazem k biblickému příběhu o dceři Jiftachově.

Další část sbírky se jmenuje *Pokus milovat život*. Tato sbírka popisuje pokusy o hledání štěstí a životního smyslu. Sölle se ptá v básni nazvané *Další*

⁸³ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984.

⁸⁴ Tamtéž. str. 7-37.

⁸⁵ Tamtéž. str. 41-69.

⁸⁶ Tamtéž. str. 73-96.

⁸⁷ Tamtéž. str. 101-130.

⁸⁸ Tamtéž. str. 135-169.

⁸⁹ Tamtéž. str. 9.

⁹⁰ Tamtéž. str. 45.

pokusy naučit se milovat (Weitere versuche lieben zu lernen), zda-li má láska co dělat s tím, že známe svoje pocity nebo s intimními částmi našeho těla. Nakonec ale dochází k tomu, že láska je o tom pokoušet se říkat pravdu.⁹¹ Tato část sbírky zahrnuje také osobní, civilně laděné milostné básně. Tento druh básní Sölle píše velmi úsporným jazykem.

Budu se zabývat Sölleiným rozborem příběhu z knihy *Soudců básní Soudců 11, 30-40*,⁹² částí její milostné poezie (konkrétně třetím dílem básně *Vyrušení*)⁹³ a básní *Věk města praha*,⁹⁴ kterou autorka věnovala Praze.

6.1. Ženy beze jména

Soudců 11, 30-40 *Čteno očima žen*

*Jiftachova dcera nemá žádné jméno
víme jen že byla jediným dítětem
židovského vojevůdce kterého milovala
byla prvním co mu vyšlo naproti
k obětování jeho bohu za vítězství*

*Jiftachova dcera nemá žádné jméno
spousta z nás jsou paní a matky
sestry a přítelkyně těch
jejichž jména známe
mnohé žijí svůj život jak jiftachova dcera*

*Jiftachova dcera nemá žádného anděla
který by zastavil nůž vraždícího otce
víme o andělech kteří chránili děti
před obětováním*

*Ale jiftachova dcera je jiftachova dcera
nemá žádné jméno ani žádného anděla*⁹⁵

⁹¹ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984, str. 79.

⁹² Tamtéž. str. 68.

⁹³ Tamtéž. str. 87.

⁹⁴ Tamtéž. str. 152.

⁹⁵ Tamtéž. str. 68.

Tato báseň je dalším výrazem Sölleina feminismu. Na rozdíl od básně *Ženská emancipace*,⁹⁶ které jsme se již věnovali v třetí kapitole, je tato báseň zaměřena konkrétněji. Nezabývá se již feminismem jako celkem, ale vyjadřuje se ke specifické otázce.

Tato báseň ukazuje na problémy křesťanských žen, které mnohdy nenacházejí vlastní příběh v biblických textech. Ženy jakoby již v židovství a později v rámci křesťanských tradic vytvářely paralelní struktury, vlastní čtení bible, vlastní teologii jako reakci na převládající náboženský proud formulovaný především muži. Mezi řádky Sölle odkazuje k příběhu Abrama a Izáka, který ale končí zcela jinak. V Abramově případě se objeví Boží posel, který obětování dítěte zamezí. Izák je nutnou součástí dějin spásy, jeho zabití by příběh Bible nemohl unést. Bibličtí autoři a editoři však dopouští smrt Jiftachovy dcery.

Sölle ve své básni předkládá i omluvu mnoha vykladačům tohoto příběhu – Jiftachova dcera není tím, na koho se máme soustředit, je v tomto příběhu pouze Jiftachovou dcerou. Pokud však tento příběh čtou ženy, je těžké soustředit se pouze na linii osudů mužských hrdinů.

Báseň mluví i o osudu současných žen, které poskytují pouze zázemí a podporu svým známým mužům. O tom, že *obětování* žen pro muže není jen historií, ale stále se s ním setkáváme kolem sebe.⁹⁷

⁹⁶ Emanzipation der Frauen, SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 16.

⁹⁷ Sölle pracovala se skupinou žen a společně s nimi vykládala Bibli. Její nejbližší spolupracovnicí byla Luisa Schottroff, teoložka, která spolupracovala na německém překladu Bible ve spravedlivém jazyce. Sölle označovala Schottroff za svoji nejlepší přítelkyni. Společně napsaly tři knihy, například *Země patří Bohu*⁹⁷ (*Die Erde gehört Gott*), tato kniha je sbírkou biblických textů a komentářů zaměřených na práci se společenstvím žen.

6.2. Milostná poezie a poezie o lásce

Vyrušení 3.část

*Po nocích sedíš v kuchyni
a kouříš cigarety
obojí mne osvobozuje*

*Nevíš co se mnou děláš
trochu z obojího lásku a bolest
copak já vím co s tebou dělám*

*Je to jako bychom neměli
žádného dalšího anděla
který by pro vás přišel⁹⁸*

V této básni zpracovává Sölle svůj zcela osobní příběh. Láska je pro ni zásadním životním principem, což se projevuje také tím, že tento „princip“ neustále podrobuje otázkám a vystavuje určitému druhu odstupu, i když píše milostnou poezii.

Tato báseň je ukázkou intimní linie tvorby Sölle. Jako každá básnička píše Sölle také básně pro své milované. V této intimní rovině zůstává zvláště věčná, poetická a i zde určitým způsobem koncentrovaná spíše na smutek a bolest.

6.3. Vztah k Československu

Věk města praha

*Ptáme se vltavy
a starého profesora
ptáme se kamenů židovských domů
a ptáme se ženy která přežila lidice
jak stará jsi
ptáme se vltavy*

*Ale příběhy lidí na ulicích
začínají stejnými slovy
po osmašedesátém
jako by čas*

⁹⁸ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984, str. 87.

*patřil tam
plynout
po osmašedesátem*⁹⁹

Báseň, ve které Sölle reflektuje Prahu je jako mnoho z jejích básní přebásněnou vzpomínkou. Spolu s autorkou vstupujeme do starého města, nasloucháme plynutí řeky a svědectví profesora a přeživší z Lidic. Tento úvod už naznačuje válečnou historii Československa. Připomíná vypálení Lidic jako reakci na atentát na zastupujícího říšského protektora Heydricha¹⁰⁰. Tyto velké historické události Sölle zmiňuje prostřednictvím setkání s konkrétním člověkem – přeživší. Není to však událost druhé světové války, která by charakter Prahy poznamenala nejsilněji.

Báseň opakuje datum 1968. Opakuje rok, ve kterém vstoupila do Československa vojska Varšavské smlouvy. V tomto roce byl zastaven pokus o socialismus s lidskou tváří, takzvané Pražské jaro. Lidé, které Sölle na ulicích potkává, se k tomuto roku stále znovu odkazují, znamenal pro ně zásadní změnu.

Události tohoto roku v Českoslovenku nejsou pro Sölle jen neznámou minulostí. V tomto roce tvůrčí skupina, které byla součástí, začala pořádat Politické noční modlitby. Součástí těchto modliteb bylo vždy shrnutí politické situace v místě, za které se lidé modlili. Celá situace je mimo jiné popsána v jedné z kapitol jejích *Politických modliteb*.¹⁰¹ V roce 1968 tak byla Sölle velmi dobře informovaná o situaci v ČSSR, šířila dokonce informace o místní situaci i dál mezi ostatní lidi, aktivně se za místní situaci modlila a protestovala proti obsazení vojsky Varšavské smlouvy.

⁹⁹SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str. 152.

¹⁰⁰ Reinhard Heydrich(1904-1942) zastupující říšský protektor sídlící v Praze v době Protektorátu Čechy a Morava, v rámci operace Anthropoid na něj byl českými parašutisty spáchán atentát, kterému podlehl

¹⁰¹ SÖLLE, Dorothee a Fulbert STEFFENSKY. *Politisches Nachtgebet in Köln*. 4. Berlin: Kruez-Verlag Stuttgart, 1970. ISBN 378310176x.

Söllin zájem o okolní národy není zájmem nepoučeným, je vždy také snahou pochopit. Výše uvedená báseň o Praze tak může být dalším z příkladů je u Sölle prolínají běžné lidské situace s politickým pozadím a zároveň s aktivním stanoviskem věřícího.

7. Šestá sbírka: *Civilní a neposlušná*

Tato sbírka vyšla v roce 1990¹⁰², jak už její název napovídá, projevuje se v ní civilní linie poezie Dorothee Sölle. V básních se vrací ke zkušenostem z návštěv Jižní Ameriky, Afriky a zmiňuje i Prahu a příběhy českých přátel. Obsahuje přes 120 básní a je opět rozdělená na několik menších sbírek. Tyto oddíly autorka pojmenovala: *Něžnost bubnů (Die zärtlichkeit der trommeln)*¹⁰³, *Naneštěstí z větru (Lieder vom wind)*¹⁰⁴, *Brzy půjdu zpátky do lesů (Bald geh ich zurück in die wälder)*,¹⁰⁵ *Denní chléb povzbuzení (Das tägliche brot der ermutigung)*,¹⁰⁶ *Budu zpívat o božím míru (Von gottes frieden will ich singen)*,¹⁰⁷ *Řekni mi jméno svojí naděje (Sag mir den namen deiner hoffnung)*.¹⁰⁸

Sölle se mnohdy plně ponoří do společenských okolností dané lokality a její modlitby zdánlivě ztrácejí zřetelnou návaznost na křesťanskou tradici. Následující modlitba je příkladem textu, který vliv biblické tradice jistě nezapře. Je velmi silně ovlivněna devadesátým žalmem. Dalo by se téměř říct, že jde o silnou aktualizaci až přebásnění tohoto žalmu do moderního jazyka.

V této kapitole se budu věnovat dvěma básním. Nejprve básni *Nkosi sikele i afrika*¹⁰⁹, ve které se Sölle zamýšlela nad modlitbami za Afriku. Druhá báseň se jmenuje *Modlitba podle devadesátého žalmu*.¹¹⁰ Obě tyto básně spojuje téma modlitby a pohled na svět v širším společensko-ekonomickém kontextu, i když je pokaždé zpracované ze zcela jiné perpektivy.

¹⁰² Zivil und ungehorsam. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, str. 51-197.

¹⁰³Tamtéž. str. 53-73.

¹⁰⁴Tamtéž. str.75-92.

¹⁰⁵Tamtéž. str.95-116.

¹⁰⁶Tamtéž. str. 117-141.

¹⁰⁷Tamtéž. str.142-169.

¹⁰⁸Tamtéž. str.170-197.

¹⁰⁹Tamtéž. Str.115.

¹¹⁰Tamtéž. str.106.

7.1. Civilní modlitby

Nkosi sikele i afrika

*Pokaždé když slyším píseň osvobození
myslím na školní děti
které každý den zpívají
ve svojí řeči
bože ochraň afriku
občas si myslím nevysmívej se
stávalo se to ještě za mých časů
mohla bych se ještě přidat ke zpěvu
ne z nebe
ale se všemi serafíny a cherubíny zde
v hamburgu altoně¹¹¹ budu zpívat
snad je na to můj hlas dost jemný
ale budu zpívat s vámi
tři dny se budeme radovat
a robben island¹¹² se stane ostrovem
soweto¹¹³ mladým městem
a bůh afriku ochrání¹¹⁴
a já budu zpívat
tak jako tak*

Tato báseň, která jakožto mnoho básní může být také vyložena jako modlitba, právě modlitební praxi reflektuje. Pousmívá se nad tak rozšířenými modlitbami za Afriku, které často zůstávaly prosty konkrétního kontextu. Sölle zaplňuje vlastní báseň mnoha konkrétními odkazy k africkým místům, k příběhům nespravedlivosti, k slumům a pracovním táborem. Používáním těchto konkrétních odkazů dosahuje Sölle u své poezie určité civilní krásy. Stává se modlitbou vědomou, modlitbou provázenou zájmem o danou problematiku.

¹¹¹ Altona je místní název, část Hamburgu.

¹¹² Robben island – ostrůvek v Atlantiku nedaleko Kapského města. Byl používán jako odkladiště malomocných, duševně slabých a politických vězňů. Nelson Mandela pracoval v místním lomu na vápenec. V roce 1999 byl ostrov zařazen na seznam památek UNESCO. (Robben island. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: World Heritage Convention* [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/916/>)

¹¹³ Soweto je zkratka pro South Western Townships, pro předměstí největšího jihoafrického města Johannesburgu

¹¹⁴ Zivil und ungehorsam. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 51-197. str. 115.

Básnická forma také Sölle umožňuje dosáhnout v rámci i krátkého textu určité dialektičnosti. Na jednu stranu se nad modlitbami za Afriku pousmát a zároveň se k nim připojit. Jakoby na jednu stranu odhalovala naivitu takových proseb, zároveň se však k této naivitě připojila. Jen si nebyla jistá, zda-li „je její hlas dostatečně jemný“.

Těžko říct, co Sölle tímto výrazem myslí. Snad se bojí, aby její modlitby nebyly jen prázdným gestem. Omluvou za to, že vlastně nic pro Afriku nedělá. Právě tohoto přístupu se Sölle děsí. Jak zdůrazňuje už v básni *Odpověď na otázku levicových přátel proč se modlíme*, která je rozebraná v první kapitole, v podkapitole 1.2, je si vědoma velikého nepoměru mezi africkým a evropským hladem a nedostatkem. Přesto však doufá, že dostatečně „jemným hlasem“ se lidé na všech kontinentech mohou modlit stejnou modlitbu a přimlouvat se jeden za druhého. Darem plačícího Boha, jak o Bohu Sölle vypovídá ve své básni *Daruj mi dar plačícího boha*, kterou rozebírám ve třetí kapitole, podkapitole 3.2, je také smývání hradeb mezi lidmi a citlivost pro nadosobní, nadnárodní problémy.

7.2. Devadesátý žalm jako sonda do společnosti

Modlitba podle devadesátého žalmu

*Bože jsi náš domov od generace po generaci
dříve než byly hory a moře
dříve než naše malá modrá planeta
na které jsi skrz lásku a sjednocení rozšířil život
než jsme se z tebe narodili po dlouhém těhotenství
byls tu už před všemi a čekal na nás
necháváš lidi zemřít a nové voláš k životu
znova přichází tvé děti z adama a evy
necháváš kultury zaniknout
když se od tebe oddělí
a povoláváš k životu nové*

*Co se nám zdá tisícileté a nezničitelné
naprosto silné
je pro tebe krátká noční hlídka
také tyrani se vyčerpání zhroutí
ekonomické koncerny budou odstraněny
a neomylná moudrost politických stran
roztaje jako loňský sníh
kvetlo v nich otroctví a byly úspěšné
ale na konci tohoto dne vyprahnou
jejich zbrojní výnosy šplhaly až do nebe
ale tvoje zlost je nechala propadnout se až na zem
a tvůj hněv zničí to uloupené bohatství
naše zbídačování chudých učiniš zjevným
naše dobře zahalené zločiny vystavíš světu
Tak náš čas rychle uplyne ve strachu z pravdy
Strávíme naše léta jako na drogovém tripu
Který se zvrhl v horror*

*Náš život zde sedmdesát let
V jiných zemích mnozí nemají ani čtyři
Zde to ženeme do osmdesáti a ještě déle
Ale radost se stává bezduchou
Vleče nás to jako stroje dál
Kdo ti už uvěří ubohý bože
Bez atomových bomb a bez bank
A kdo se bude bát když tvoje ryby umírají
Upomeň nás na to že jsme malí
Žijeme krátce na propůjčené zemi
Uč nás že musíme zemřít
Nemáme žádný čas na všechnu tu nenávist
Která naše letouny nutí burácet
Uč nás počítat dny
Ve kterých na tebe myslíme
A voláme tě zpět*

*Obrat' k nám svůj obličej
 přijď k těm kteří tě vyhlíží
 nasyť nás po ránu svým světlem
 že zahrajeme a žádný den nebude bez radosti
 těš nás zas znova bože po všech těch letech prázdnoty
 v zbláčené zemi
 kape krev v našich bankovních palácích
 přines nám chléb a růže bože
 tvůj svit vězí v dětských vlasech
 buď září před námi ulehči nám
 k přicházení a putování
 a pomoz nám tvůj svět ochraňovat
 a doveď činnost našich rukou až do
 té dobré práce osvobození¹¹⁵*

V případě této básně Sölle velmi přesně sleduje významovou linii Žalmu. V přiložené tabulce jsou přiřazené jednotlivé části básně k biblickým veršům. Významově Sölle žádný z veršů neopomene, báseň lze tedy považovat v podstatě za volnější překlad žalmu. Mnoho veršů je rozříkáno šířeji, doplněno o nové obrazy, jiné aspekty jsou zcela opomenuty.

1	Panovníku, u tebe jsme měli domov v každém pokolení!	Bože jsi náš domov od generace po generaci
2	Než se hory zrodily, než vznikl svět a země, od věků na věky jsi ty, Bože.	dříve než byly hory a moře dříve než naše malá modrá planeta na které jsi skrz lásku a sjednocení rozšířil život než jsme se z tebe narodili po dlouhém těhotenství byls tu už před všemi a čekal na nás
3	Ty člověka v prach obracíš, pravíš: „Zpět, synové Adamovi!“	necháváš lidi zemřít a nové voláš k životu znova přichází tvé děti z adama a evy necháváš kultury zaniknout

¹¹⁵ Zivil und ungehorsam. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 51-197. str. 116-117.

		když se od tebe oddělí a povoláváš k životu nové
4	Tisíc let je ve tvých očích jako včerejšek, jenž minul, jako jedna noční hlídka.	Co se nám zdá tisícileté a nezničitelné naprosto silné je pro tebe krátká noční hlídka
5	Jako povodeň je smeteš, prchnou jako spánek, jsou jak tráva, která odkvétá hned ráno:	také tyrani se vyčerpání zhroutí ekonomické koncerny budou odstraněny a neomylná moudrost politických stran roztaje jako loňský sníh
6	zrána rozkvetne a už odkvétá, večer uvadne a uschne.	kvetlo v nich otroctví a byly úspěšné ale na konci tohoto dne vyprahnou jejich zbrojní výnosy šplhaly až do nebe
7	Pro tvůj hněv spějeme k svému konci zděšení tvým rozhořčením.	ale tvoje zlost je nechala propadnout se až na zem a tvůj hněv zničí to uloupené bohatství
8	Před sebe si kladeš naše nepravosti, do světla své tváře naše tajné hříchy .	naše zbídačování chudých učiníš zjevným naše dobře zahalené zločiny vystavíš světlu
9	Pro tvou prchlivost naše dny pomíjejí a jako vzdech doznívají naše léta.	tak náš čas rychle uplyne ve strachu z pravdy strávíme naše léta jako na drogovém tripu který se zvrhl v horror
10	Počet našich let je sedmdesát roků, jsme-li při síle, pak osmdesát, a mohou se pyšnit leda trápením a ničemnostmi; kvapem uplynou a v letu odcházíme.	Náš život zde sedmdesát let v jiných zemích mnozí nemají ani čtyři zde to ženeme do osmdesáti a ještě déle ale radost se stává bezduchou

		vleče nás to jako stroje dál
11	Kdo zná sílu tvého hněvu, tvou prchlivost, jak by se tě nebál?	kdo ti už uvěří ubohý bože bez atomových bomb a bez bank a kdo se bude bát když tvoje ryby umírají
12	Nauč nás počítat naše dny, ať získáme moudrost srdce.	Upomeň nás na to že jsme malí žijeme krátce na propůjčené zemi uč nás že musíme zemřít nemáme žádný čas na všechnu tu nenávist která naše letouny nutí burácet uč nás počítat dny ve kterých na tebe myslíme a voláme tě zpět
13	Vrať se, Hospodine! Ještě dlouho se chceš hněvat? Měj se svými služebníky soucit,	Obrať k nám svůj obličej přijď k těm kteří tě vyhlíží
14	nasyť nás svým milosrdenstvím hned ráno a po všechny své dny se budeme radovat a plesat.	nasyť nás po ránu svým světlem že zahrajeme a žádný den nebude bez radosti
15	Tolik radosti nám dopřej, kolik bylo dnů, v nichž jsi nás pokořoval, a let, v nichž se nám zle vedlo.	těš nás zas znova bože po všech těch letech prázdnoty v zbídačené zemi kape krev v našich bankovních palácích
16	Necht' se na tvých služebnících ukáže tvé dílo a tvá důstojnost na jejich synech!	přines nám chléb a růže bože tvůj svit vězí v dětských vlasech
17	Vlídnot Panovníka, Boha našeho, buď s námi. Upevni nám dílo našich rukou, dílo našich rukou učiň pevným!	buď září před námi a ulehči nám k přicházení a putování a pomoz nám tvůj svět ochraňovat a dožeň činnost našich rukou až do té dobré práce osvobození

Sölle ve svém přebásnění používá aktuální jazyk. Na místo „nepřítel“, které smete Hospodinova ruka staví „*ekonomické koncerny a moudrost politických stran*“. Jako příklad hříchů, který Hospodin odhaluje, uvádí moderní otrokářství. Biblické obrazy destrukce, které můžeme v dnešní době často vnímat odpudivě a nevnímat jejich osvobozující přesah. Sölle s biblickými obrazy zkáz propojuje silné hybatele našeho dnešního světa, v jejichž vleku každodenně žijeme. Obraz zkázy tak může získat zcela nový osvobozující charakter. Jen velmi málo lidí se nikdy necítilo tlačeno přílišným důrazem na zisk. Sölle navíc tuto touhu po zisku vyobrazuje v jedné z jejích nejhorších podob – v obchodu se zbraněmi.

Celý devadesátý žalm se soustředí na plynutí života a vybízí k větší pozornosti k času jako k veličině, která není nekonečná, které člověka překračuje. Sölle ve své básni tento celkový důraz žalmu podtrhuje častými odkazy ke stresu, kterému je člověk vystaven. Obhazuje „počítání dnů před Boží tváří“ jako skutečnost, které je současný člověk čím dál méně schopen. Jelikož příliš často chrčí jako motor letounu, jelikož je na něj vytvářen velký tlak z paláců konzumu, jelikož současník Dorothee Sölle se bojí jen bank a atomových bomb, nikoli Boha.

Stejně jako devadesátý žalm Sölle nezůstává pouze u výčtu problémů a věcí, které nefungují. Na závěr si vyprosí od Hospodina požehnání pro vlastní práci, pro dobrou činnost osvobození. V tomto osvobození se pro ni (stejně jako pro teology osvobození, na které záměrně navazuje) setkává náboženská a společenská rovina. Náboženství se stává opět písní o vyvedení z Egypta. Stává se inspirací k diagnostice systémů moci, kterými jsme manipulováni a o vědomém osvobozování se od nich.

Odpověď na otázku, proč je pro ni důležité zmiňovat aktuální podobu světa, Sölle doplní ve svém díle *Politická teologie*.¹¹⁶ Zde popisuje základní

¹¹⁶ SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982.

křesťanský pohyb vyznání vin a následného odpuštění. Lidské viny nikdy nejsou jen nekonkrétní a abstraktní. Kromě hříchu je pro Sölle zásadní také odpuštění. Toto odpuštění ale přichází jako následek vyznání hříchu, jako důsledek ztotožnění se s hříchem. Osvobozující moc odpuštění je provázána s vyznáním vin. Oddělení od „hříšného“ světa zprostředkované Boží obětí není možné bez předchozího ztotožnění sama sebe s tímto světem. Věřící nejsou těmi, kteří stojí čistí mimo čas a prostor, naopak mají být těmi, kterým není cizí žádné lidské utrpení ani radost, naděje ani zoufalství. Osvobozující skutečnost pádu systémů útlaku nemůže být prožita plně, pokud si útlak nepřipustíme.

8. Sedmá sbírka: *Chválení bez lhaní*

Sedmá sbírka poezie *Chválení bez lhaní* (*Loben ohne lügen*) vyšla poprvé v roce 2000¹¹⁷ tedy deset let po Söllině šesté sbírce a tři roky před autorčinou smrtí. Sbíрка je opět rozdělena na několik kratších částí. První z nich nese stejný název jako samotná sbírka *Chválení bez lhaní*¹¹⁸ další se jmenují *Žízeň země* (*Der erde durst*),¹¹⁹ *Posila od přítele Heina* (*Der zuzug von freund hein*),¹²⁰ *My analfabeti bolesti* (*Wir analphabeten des schmerzes*),¹²¹ *Jeden slyší všechny tóny* (*Einer hört alle töne*),¹²² *Naděje si hraje s ohněm* (*Die hoffnung zündelt*).¹²³

Ve své poslední sbírce Sölle používá často dialogickou formu básně. Vysloveně mluví k druhému. Tímto partnerem v dialogu, ke kterému se obrací je často Bůh v některých případech oslovovaný jako Kristus. Oproti předchozím sbírkám Sölle nepracovává již tolik svoje zážitky z cest. Spíše píše shrnující básně. Vyjadřuje se k určitým jevům z většího odstupu. Vrací se k základním tématům křesťanství. Znovu zpracovává například Krédo, které tentokrát nazve Krédo pro zemi.¹²⁴ Sepisuje příběhy zemřelých, jejichž osudy se jí vepsaly do paměti.¹²⁵ V básních shrnuje osudy známých osobností křesťanských mystiků Jakuba Böhme¹²⁶ a Hildegardy z Bigen¹²⁷. Jednu z básní věnuje mladým stvrzujícím svoje místo v církvi.¹²⁸

¹¹⁷ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293.

¹¹⁸ Tamtéž. str.200-220.

¹¹⁹ Tamtéž. str.221-235.

¹²⁰ Tamtéž. str.236-250.

¹²¹ Tamtéž. str.251-266.

¹²² Tamtéž. str.267-278.

¹²³ Tamtéž. str.279-292.

¹²⁴ Credo für die erde in Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.234-235.

¹²⁵ Geschichten von gestorbenen in Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.238.

¹²⁶ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.275.

Tuto sbírku lze považovat za vrchol Sölliny básnické tvorby. Jednoduchá prostota jejího básnického jazyka, která je velkou devízou všech jejích sbírek, se projevuje i ve sbírce poslední. Básně nejsou už především aktuální, ale spíše směřující k nadčasovosti. Jazyková skromnost a posun od aktuálnosti k načasovosti je dobře zjevná v básni *Azylantka*:

Azylantka

*Nenarodila se tu
nerozumí naši řeči
pracuje načerno
často se stěhuje
od přítelkyně
do kontejneru
ráda by začala
působit
právě u nás
její jméno je Naděje
a nikdo ji tu nezná.¹²⁹*

V této kapitole se budu věnovat rozboru básně *Kristus náš bratr*¹³⁰ a básně *Ve válce je pravda první obětí*.¹³¹ Obě tyto básně jsou spíše shrnující, vyjadřují se k základním otázkám a pokouší se je pojednat v určité celistvosti. Obě tyto básně pojí otázka po pravdě.

8.1. Pravda a její kati

Kristus náš bratr

¹²⁷ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.281.

¹²⁸ Sieben wünsche für eine konfirmandin in Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.213.

¹²⁹ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str. 265.

¹³⁰ Tamtéž. str.216.

¹³¹ Tamtéž. str. 252.

Kdo je z pravdy ten poslouchá tvůj hlas

*Ale my víme že pravda
je pro nás moc velká
a posloucháme hlas
jednoho inteligentního římského diplomata
jménem pontius pilatus*

*Už století trháme pravdu
a lásku na kousky
a přivlastňujeme si správnost*

*Pomoz nám dovnitř
do tvé pravdy
která není k máni bez bolesti
do tvojí lásky bez všech měřítek
která nám dává nové oči
místo těch očarovaných úspěchem a nové uši
abychom slyšeli naše sourozence*

*Pomoz nás do tvé pravdy
nech naše obličej, aby značily
že pláčeme s plačícími
a nezůstáváme diváky
kteří přepínají program*

*Nech nás vědět
že jsme se zrodili z tvojí smrti
s našimi porážkami a našimi pochybnosti
s našimi bolestmi a naším umíráním*

*Kriste náš bratře
kdo tě doopravdy viděl plakat
v bezdomocích našeho města¹³²*

V této básni zkoumá Sölle zblízka další z velkých pojmů. Pravdu zde vykresluje jako určitý druh pohledu na svět, jako prostor, do kterého je nutné vejít. Skutečné otevření se pravdě pak znamená schopnost zahlédnout utrpení druhých a schopnost se do něj vcítit. Podobně jako v básni *Daruj mi dar plačícího boha*¹³³ i zde pracuje Sölle s pláčem jako s něčím produktivním jako s vhodným stavem, jehož docílení je v mnohém odpovídající. V obou básních

¹³² Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.216.

¹³³ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.35.

se nejedná o pláč nad vlastními problémy, ale o zúčastněný pláč po boku trpícího.

V básni Sölle odmítá nezúčastněný pohled diváka, který se nestává tím, kdo „plače s plačícími“. Vedle toho také odhaluje jako nevhodný postoj pouhé vypočítavosti, ten „inteligentní hlas Pontia Piláta“ tyto dva postoje, od kterých si přeje být očištěna, by se daly označit jako kolaborace a apatie.¹³⁴

Kolaborace je v tomto textu postoj vyjádřený postavou Pontia Piláta značící přitakání světu, včetně jeho „očarování úspěchem“, pevné zakotvení v zákonech tohoto systému bez nových očí pro pohyb po světě, který nevidí horizont naděje mimo prostou existenci. Kolaborace značí v podstatě hluboce nenáboženský, neinspirovaný život.

Naopak apatie znamená ztrátu citu, schopnosti empatie. V určitém smyslu také ztrátu „očí“, ztrátu schopnosti všimnout si situace druhého. Člověk se pak může stát jen nečinně přihlížejícím divákem, který „přepíná“ programy. Moderní technologie činí člověka snadno apatickým vůči všemu utrpení ve světě. Je nám dostupné množství informací, ale mnohdy si je již nejsme schopnostmi spojit s konkrétními lidmi nebo zasadit do kulturního prostředí a vnímat důležité okolnosti. V básni *Odpověď na otázku levicových přátel proč se modlíme*, která je rozebrána v první kapitole této práce, podkapitole 1.2, Sölle také naznačuje motiv apatie. Píše o Němcích jako o „jedni z nejbohatších obyvatel země/kteří zcela umírají hlady/jako občané spořádaných zemí/kteří jsou zcela uzoufaní“.¹³⁵ Toto zoufání a tento hlad je zde jen sám pro sebe a postrádá slzy také pro druhé.¹³⁶

Pravda, o kterou Sölle v básni prosí, pak pomáhá rozpoznat Krista v chudých okolo nás. I v této básni se ukazuje určitá „smuteční“ linie poezie

¹³⁴ V knize *Politické teologie* vyjmenovává Sölle kolaboraci a apatii jako dvě odlišné formy hříchu. SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982, str. 93.

¹³⁵ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.36-38.

¹³⁶ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.35.

Dorothee Sölle. Podobně jako v její básni odkazující k padesátému prvnímu žalmu. Tento žalm „zkroušenost duše“ vykládá jako možnou úlitbu Bohu. Podobně ji vnímá také Sölle. Pravděpodobně i v tomto případě, jelikož skutečně prosí o víc slz, citlivější oči, které jsou schopné zahlédnout víc trápení a být mu účastny.

Zároveň tato báseň vypráví příběh, který překračuje pouhou roli plačícího a solidarizujícího prosebníka. Závěrečné verše o Kristu rýsují i cestu ven. Přinášejí naději. Tato cesta ven je spojená se svobodou. Tato cesta ven je svázaná se svobodou. Možností oddělit sama sebe, své jednání od mechanismů nekonečného násilí. Neúčastnit se. Pokud tuto svobodu myslíme teologicky je odvislá od přijatého odpuštění. Pobídkou k ní je výzva „Jdi a nehřeš víc.“¹³⁷

8. 2. Zkušenost války

Ve válce je pravda první obětí

*Byli jsme obelháni
naše oči nesměly vidět děti
rozervané a zmrzačené v této válce
letecké plošiny plné postrílených
měli jsme zraňovat
byli jsme obelháni*

*Ale ty vidíš oběti
a dáváš nám jiné oči
tvoje pravda osvobozuje
už hledání pravdy
nám dává prostor k dýchání*

*Nevidíme žádnou cestu
kromě té věřit všemu
krvavé cesty násilí
naše analýzy jsou uvězněné
ve smrti kterou jsme
našli a přebrodili
objevili a ozkoušeli
zaplatili a vystavili
nevidíme žádnou cestu*

¹³⁷ J 8,11

*Ale ty jsi cesta
ty odoláváš vraždění
v mlčení a nabádání
stojíš uprostřed nás
a učíš nás ne*

*Bylo nám vnucováno
že násilí je s námi spojené
jde společně s konzumem
začíná u ochrany ropy
drží se všeho
dusí se mocí
bylo nám vnucováno*

*Ale ty jsi svoboda
a slibuješ stále znova
že nebudeš vraždit
že si můžete zvolit život
ty se nevzdáváš
proč potom my¹³⁸*

Jak je pro tuto sbírku typické, Sölle zde volí velké, všeobecné téma. Nepíše o jedné konkrétní válce. Důraz Sölle na kritičnost a informovanost je vystřídáno spíše konstatováním, že nemáme dostatek informací. Je-li ve válce pravda vždy první obětí, nemůže přicházet řešení pouze skrze dostatečnou informovanost nebo kritické zpracování informací. Informace se totiž mohou ztrácet podobně jako tajně zabití lidé. Záběry na hromadné hroby přicházejí až opožděně, až po letech rozplétáme lži válečné propagandy.

Söllina cesta pravda, cesta prozření, získání „nových očí“ tak není závyslá na počtu a spolehlivosti informací. Tato pravda o válce nespočívá pouze v tom, že se zpětně dozvíme podrobnosti válečných zločinů, ale spíše spočívá v tom, že si uvědomíme, že cesta násilí není jedinou možnou. Ježíšovu zvěst v tomto případě Sölle interpretuje jako konec nutnosti vraždit.

Dorothee Sölle v mnoha svých dílech reflektuje historickou zkušenost druhé světové války. Ve svých vzpomínkách (*Gegenwind*) se jako první zabývá právě

¹³⁸ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.252.

svými vzpomínkami na válku. Vzpomíná, jak její rodina za války ukrývala po několik týdnů utíkající židovku.¹³⁹

Vyrovnaní s holocaustem pak hraje významnou roli i v jejím teologickém díle – tuto historickou zkušenost prostě nemůže odepsat. Věnuje se jí ve *Fantazii a Poslušnosti (Phantasie und Gehorsam)* a vychází z ní i na začátku své knihy *Myslet Boha (Gott Denken)*¹⁴⁰, která představuje úvod do systematické teologie.

Teologie Dorothee Sölle reflektující smrt Boha ve své dějinnosti sdílí společné pole s mnoha jejími současníky. Zážitek totality a rasismu široce rozšířeném po celém národě je určitým podložím, startovní pozicí jejího díla.

V rozhovoru s Günterem Gausem z roku 1968¹⁴¹ popisuje, jak se při výuce náboženství setkávala u žáků s malým povědomím o společenských událostech. Označuje tento nízký zájem o svět obecně jako problém pro výuku náboženství. Jako příklad této neznalosti cituje žáky, kteří říkali, že Hitler nebyl tak špatný, jelikož postavil silnice. Dorothee Sölle tak učí teologii také tím způsobem, že reflektuje současnou dějinnou situaci. Nemůžeme pochopit Boží jednání se světem, pokud se nezajímáme o svět. Národu, který neví nic o otroctví, nemůže říct nic příběh o Exodu.

V této básni ze své poslední sbírky ale velmi pravděpodobně Sölle nemluví o druhé světové válce. Odkaz k ropě spíše naznačuje války na Blízkém východě. Zřejmě myslí hlavně na aktuální války, ty probíhající v době, kdy sbírku psala. Válka v této básni ale nemá konkrétní název, není jmenovitě vztažena k jedné oblasti nebo státu.

¹³⁹ SÖLLE, Dorothee. *Gegenwind*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1999. ISBN 3492226884, str.13.

¹⁴⁰ SÖLLE, Dorothee. *Gott denken: Einführung in die Theologie*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1990. ISBN 3783110130.

¹⁴¹ *Günter Gaus: Widersprüche-Erinnerungen eines linken Konservativen*, [televizní vysílání]. SWF 13.6.1969.

9. Místo Bible v poezii Dorothee Sölle

Bible je pro Sölle důležitým zdrojem její básnické inspirace. Biblické texty jsou pro ni zcela zásadní a vrací se k nim ve všech svých sbírkách. Mnoho ze svých básní pak formuluje přímo jako biblický výklad nebo volnější překlad Bible.

Biblické situace Sölle propojuje s aktuálními situacemi podobného charakteru a tak dochází k velmi zajímavým, nečekaným a originálním syntézám, které rozšiřují význam biblických textů.

Systematicky se Sölle biblickými příběhy začíná zabývat ve své druhé sbírce básní *Revoluční trpělivost*, zde převypráví tři biblická místa – Exodus¹⁴², Cestu do Emauz¹⁴³ a Příběh z Lukášovy první kapitoly¹⁴⁴ o Blahoslavenství Panny Marie. Sölle ve svých básních tyto příběhy prokládá odkazy k současným kauzám. Často jde o zmínku sociálních témat nebo v případě převyprávění první kapitoly Lukášova evangelia jde také o ženskou otázku. Mariino *Magnificat* tak dává do souvislosti s přítomností žen ve světových parlamentech a v předních vědeckých týmech. K ženské otázce se Sölle výrazně také vrací, když básnicky zpracovává příběh Jiftachovy dcery¹⁴⁵. V tomto případě pak je součástí samotné básně také exegeze. Propojení s dalšími příběhy z Bible (například odkaz k příběhu o Izákovi).

Jako v celém díle Sölle, tak i v jejích básních a exegezích bible se objevuje určitý sociální a feministický důraz. Sölle však nikdy nevkládá do básní něco zcela vnějšího, témata, která v příbězích dříve zcela chyběla. Například jak příběh Jiftachovy dcery, tak příběh Marie skutečně mnoho o tehdejší situaci

¹⁴² SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974. Str.12.

¹⁴³ Tamtéž. str. 10-11.

¹⁴⁴ Tamtéž. str.14-15.

¹⁴⁵ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str. 68.

žen vypovídá a zamyslet se při exegezi nad ženským pohledem rozhodně není něco nepatřičného.

Zároveň je evidentní, že básně nejsou pouhými rozbory biblického textu, stávají se určitým druhem neinvazivního, neimperativního „kázání“ nebo duchovního zamyšlení.

9.1 Žalmy jako volání

Zvláště často se Sölle odkazuje k Žalmům. Tuto skutečnost obšírně rozvádí Martin Rumscheidt ve své studii o poezii Dorothee Sölle nazvané *Volání v hlubším smyslu (A Calling in the Higher Sense)*.¹⁴⁶ Právě Žalmy se pro Sölle stávají ukázkovým případem mluvení k Bohu, které Boha nepojímá jen jako objekt, ale vstupuje s ním do vztahu. Toto volání není nezúčastněné, vystupuje z hloubky lidské situace, nezůstává jen v ní, ale vyhlíží Boží vstup do ní. Situace volající není posuzována primárně z hlediska objektivitu nebo z hlediska morálky. Volající, žalmista, má právo na svůj subjektivní příběh, na svá trápení a nemůže být odbyt poukazem k neosobní rovině. Hlas volání v sobě zároveň umožňuje zahrnout jak díky směřované k Bohu, tak i prosby. Umožňuje zachytit jak radosti života tak jeho strasti. Oba tyto pocity Sölle rozpoznává jako neoddělitelné.

V předchozích kapitolách nalezneme několik básní, které se k žalmům odkazují. Jde o zpracování Žalmu 51 z knihy *Učit se lézat* a Modlitba podle devadesátého žalmu¹⁴⁷ z knihy *Civilní a neposlušná*. Oba tyto žalmy zmiňují jak radostné, tak smutné události v lidském životě. Modlitba podle devadesátého žalmu promlouvá spíše na úrovni celého lidského společenství,

¹⁴⁶ RUMSCHEIDT, Martin. A Calling in a Higher Sense: The Poetics of Dorothee Soelle. In: *The Theology of Dorothee Soelle*. Harrisburg: Trinity Press, 2003, s. 71-89. ISBN 1563384043

¹⁴⁷ Zivil und ungehorsam. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 51-197. str.106.

líčí strukturální nespravedlnosti a lidskou bezvýchodnost, spojenou s častou neschopností dělat něco více, než přihlížet. Zároveň v sobě obsahuje velkou víru v Boží schopnost systémy krutosti proměnit. Nabízí odpověď na bezvýchodnost pramenící z lidské zakleslosti v systému založeném na výkonu. Touto odpovědí je náhled na život z Boží perspektivy, počítání dní, které člověk tráví po Božím boku. Sölle zde stojí na nejisté půdě. Na jedné straně by mohla být obviněna z přílišné politizace a nevhodné aktualizace některých biblických motivů, na druhé straně hrozí obvinění z bagatelizace materiálních otázek a její nedostatečné převedení pouze na duchovní rovinu. Oběma těmito námitkám však autorka může uniknout skrze svoji teopoetickou metodu. Civilnost popisu jí umožní vyhnout se příliš subjektivnímu uchopení společenské situace na straně jedné, na druhé straně ji nedořečenost básní umožní vytvořit dostatečný prostor pro to, aby naděje, kterou nabízí, musela být vyložena každým čtenářem zvlášť a nemohla se tak stát všeobjímajícím prázdným klišé.

Martin Rumscheidt vystihuje Söllinu metodu následovně „*Dorothee Sölle volá, vstupuje do rozhovoru s Bohem, její volání invokuje rozhovor, který vede Bůh s lidmi, ve kterém jsou voláni k následování do budoucna přislíbené lidskosti.*“¹⁴⁸

Poezie ve spojení s teologií nakonec není cizí ani Bibli. Nemusí se jednat jen o žalmy, ke kterým se Sölle odkazuje nejčastěji, ale můžeme zde zmínit i některé Ježíšovy řeči z Kázání Na hoře¹⁴⁹. Blahoslavenství svojí strukturou také nesou prvky básnického jazyka. Pavlovy listy obsahují například Chvalozpěv na

¹⁴⁸ „Dorothee Soelle calls on, enters into conversation with God; her „calling“ invokes the conversation God has with human beings in which They are called into the vocation of the future promised to humanity“(RUMSCHEIDT, Martin. A Calling in a Higher Sense: The Poetics of Dorothee Soelle. In: *The Theology of Dorothee Soelle*. Harrisburg: Trinity Press, 2003, s. 71-89. ISBN 1563384043, str. 88.)

¹⁴⁹ Mt 5.

lásku¹⁵⁰. Velmi často se s poezií setkáváme v Janovské tradici, například v Ježíšově Modlitbě za učedníky¹⁵¹. Není možné zapomenout také na Zjevení Janovo, které je plné básnických motivů.

9.2 Shrnutí metod práce s Biblií v rámci poezie

Kdybychom chtěli strukturovaně vyjádřit, v rámci jakých podob pracuje Sölle s Biblií, mohli bychom je pojmenovat přibližně následovně:

1. Modlitební aktualizace – Mnoho básnických textů Dorothee Sölle vychází z inspirace žalmy a tvořivě navazuje na tuto tradici. Sölle dává přednost modlitbám, které vycházejí z hluboké znalosti situace, za kterou se přimlouvám. Přináší důrazy Žalmů do dnešního jazyka, propojuje je se současnými problémy. Každá modlitba je tak zároveň aktualizací. Je účastí na dění, které právě ve světě probíhá. Ukázkovým příkladem takovéto básně je Modlitba podle 90 žalmu.¹⁵²
2. Znovuvyprávění Bible – Tento název Sölle sama použila pro sérii básní ze svojí druhé sbírky *Revoluční trpělivost*. Drží se v těchto případech základní linie příběhu, někdy až doslovně. Často také příběh prokládá velmi aktuálními odkazy. Častokrát čtenář pochopí, že za Sölleinými básněmi není inspirace určitým příběhem, ale také důsledná, hluboká exegeticko-teologická práce.
3. Imaginace nad biblickým impulzem – V tomto případě Sölle vybírá například jen jeden biblický verš nebo se zaměří na jeden konkrétní výraz v kontextu určitého verše – například na výraz „dokonalá láska“. Příkladem třetího typu práce s Biblií je báseň *Jedna báseň o době ledové/ o jednapadesátém žalmu/ o malé jezerní vile a o tobě*, báseň Jan

¹⁵⁰ 1.Kor 13

¹⁵¹ J 17

¹⁵² Zivil und ungehorsam. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 51-197. str.106.

4 verš 18 nebo báseň Co je císařovo¹⁵³. V obou případech si Sölle z Bible vybírá jeden konkrétní verš, na nějž především reaguje. V obou těchto básní část tohoto vybraného verše cituje. Většina básně se pak zabývá jeho rozbořem a následující volnou asociací z tohoto rozboru vycházející. Nemůžeme si ale ani v těchto básních zakládajících se především na jednom verši nepovšimnout, že Sölle bere opět v potaz i kontext, ve kterém ve verše vyskytují.

Některé básně se tomuto dělení vymykají. Například Modlitba podle devadesátého žalmu by mohla být zařazena do první i druhé kategorie. Jedná se o modlitbu a zároveň o určité převyprávění silně navázané na biblický text.

¹⁵³ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293.str. 254.

10. Společenská otázka v poezii a teologii Dorothee Sölle

Sölle se ve svých básních zabývá kromě německé situace také situací v tehdejších Československu, Polsku, Vietnamu, Americe, Francii, Jižní Americe a Číně. Mnoho z těchto zemí Sölle také navštívila. Některé z jejích básní se vztahují přímo ke konkrétní situaci – zde můžeme uvést jako příklad báseň *Po zabití Elizabeth Käsemann*. V básni *Věk města Praha*¹⁵⁴ reflektující situaci v Československu se Sölle vyjadřuje již k trochu delšímu časovému úseku. V básni je v náznaku shrnuta historie posledních čtyřiceti let.

Další ze Sölliných básní nemluví ani o konkrétním regionu ani určité události, ale poskytují spíš celkovou sondu do mechanismů ve společnosti. Do této skupiny by patřila báseň inspirovaná žalmem osmdesátým nebo báseň o válce.

Sociálně laděné básně tak lze rozdělit na:

1. Situační - vztahují se k jedné konkrétní situaci. Vztahují se k jedné vzpomínce nebo události. Sem by patřila například báseň *Po zabití Elizabeth Käsemann*¹⁵⁵.
2. Historické – básně, které se vztahují spíše než k jedné určité historické události, k určitému historickému procesu, vývoji nebo některé posuny zobrazují z delší perspektivy. Do této kategorie by patřila báseň *Věk města praha*.¹⁵⁶
3. Strukturální – tento druh básní je zaměřený na určitý společenský problém, který se objevuje v různých podobách. Sölle v těchto chvílích mluví spíš o strukturách a systémech, než o konkrétních

¹⁵⁴ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str.152.

¹⁵⁵ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.68.

¹⁵⁶ SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. str.152.

příbězích. Jedná se například o báseň *Ve válce je pravda první obětí*.¹⁵⁷

Každopádně Sölle v básních projevuje velký zájem o dění ve společnosti. Její teologie je velmi „aktuální“, klade velký důraz na okolní události, ze kterých jsou mnohé nutně politické. Nachází se na pomezí tradice a aktuálních situací.

Aplikuje například některé pojmy z politologie do církevní řeči a naopak aktualizuje teologické pojmy v kontextu současné společensko-politické situace. Sölle například vkládá do své *Politické Teologie (Politische Theologie)*¹⁵⁸ kapitoly o politické interpretaci hříchu a odpuštění.

10.1. Hřích jako společenské téma

Sölle přirozeně vsazuje do společenských a politických okolností i s teologickými pojmy. Jedním z nejproblematictější formulovatelných se stává pojem hřích. Vykládá „moderní“ hříšnost na příkladu i tak běžné činnosti jako je jedení banánu.¹⁵⁹ Mluví o špatných pracovních podmínkách zaměstnanců, systému, který je zneužívá, škodlivým dopadům na životní prostředí, dlouhé, na energii náročné přepravě.

Sölle reflektuje obraz „přirozeného“ člověka pozdního kapitalismu, který je obklopený mnoha systémy, skrze které se k němu dostává spousta „zboží“ o jejichž původu nemůže rozhodovat, často tento původ není ani přesně dohledatelný. Sölle jmenuje jídlo, stejný princip se dá aplikovat například na elektřinu, kterou topíme, plast, ze kterého jsou vyrobené naše kartáčky na zuby nebo na kávu, kterou pijeme.

¹⁵⁷ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str. 252.

¹⁵⁸ SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982.

¹⁵⁹ SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982. str.88.

Jak tyto okolnosti teologicky interpretovat? Zcela jistě je spousta věcí, které užíváme nějakým způsobem přímo navázána na činnosti, které bychom mohli označit jako hříšné. Ať už je to ničení přírody, hladomory v zemích třetího světa, špatné pracovní podmínky zaměstnanců, zdraví našich spoluobčanů nebo týrání zvířat. Tyto praxe jsou lehce propojitelné s definicí problematického jednání ať už podle dekalogu nebo podle seznamu sedmi smrtelných hříchů.

Hřích se tak projevuje v určité kolektivní formě. Jeho vyhrocenost je pak zmírňována argumenty, že „to tak bylo vždy“. Ale přitom teprve poslední staletí dokonale naplňují obraz určitého „prvotního“ hřichu, do kterého se my obyvatelé prvního světa již rodíme. Často jsme již jen konzumenty, kteří nerozumí procesu, kterým vznikala věc, kterou využíváme.

Podle Sölle začíná cesta ven v okamžiku, kdy si dovolíme se s mechanismy tohoto světa ztotožnit. Také právě proto v básních tak nečekaně často společenské záležitosti zmiňuje. Ví, že pro hlubokou modlitbu je důležité zahlédnout vlastní situaci a přiznat si podoby hřichu, který je i mou součástí. Je nutné přestat utíkat do nevědomosti, pasivity či ustrnulé, falešné nevinnosti. Hřích se může projevovat určitou kolaborací se systémem, přitakání povětšinou anonymní nespravedlnosti. Druhou podobou hřichu je apatie s kolaborací velmi úzce svázaná.

„Předpokladem tohoto poznání (poznání svobody) je, že začneme za kolektivní minulost zodpovídat a zděděné převezmeme jako vlastní příběh, v identifikaci se světem, ve kterém žijeme. Pouze z této identifikace, které se říká také přijetí hřichu, může vycházet odstup a kritika; kritika současného světa bez identifikace vede k apolitickému útěku, jako například v kalifornských hippie komunitách: uprchlíci od civilizace se cítí nevinní a nezapojení, zachraňují vlastní duši ze zkaženosti. Jen když už vlastní existence není „abstraktní, vystrčená ze světa“ (Marx), ale je její propojení se světem vědecky popsáné, je takové převzetí vlastního, jiného, vědomě svobodného světa možné.“¹⁶⁰

¹⁶⁰ „Voraussetzung dieser Erkenntnis ist, daß die kollektive Vergangenheit verantwortet und die ererbte als die eigene Geschichte übernommen wird in einer Identifikation mit der Welt, in der wir leben. Nur auf dem Boden dieser Identifikation, das heißt der Schuldübernahme,

V tomto odstavci dává Sölle do souvislosti zakořeněnost v aktuální situaci spolu s vědomím určitého jejího přesahu. Popisuje opak oné hříšné apatie jako zasazenost ve světě, schopnost vnímat se jako součást aktuálního společenského dění. Nutnou odpovědí na toto zapletení se do kolektivních procesů kolaborace a apatie vůči systematizované nespravedlnosti je pak vzdor. Důsledné vymezení se vůči systému, který jsme předtím přijali za svůj.

Tento prvek vzdoru Sölle intenzivně rozvíjí ve své knize *Mystika a Vzdor*:

„Vzdor je pro mne, občanku bohaté průmyslové země, v posledních letech stále důležitějším výrazem politické kultury. Jako bych právě tímto slovem mohla nejlépe vyjádřit, co vlastně znamená život ve společenství, přestože vím, že je to jako chtít taneční kroky po těch, kteří se teprve učí chodit... Résistez (vzdorujte) je heslo, které vyryli pronásledovaní hugenoti do zdi věže v Aigues-Mortes. Nechci se nechat odloučit od nich ani od mnoha dalších na celém světě, kteří z lásky k životu v bezvýchodných situacích praktikovali své bláznivé „ne“.“¹⁶¹

Hřích nelze nikdy zcela vykázat za hranice běžného života. Vždy znovu se s ním budeme setkávat, vždy budeme uprostřed něho žít. O vzdoru jako odpovědi na své hříchy píše Sölle v modlitbě podle padesátého prvního žalmu.¹⁶²

Sölle ale upozorňuje, že existuje i jiná cesta než cesta pouhé rezignace na „spotřebitelskou odpovědnost“. Všudypřítomnost hříchu neznamená

konnen Distanz und Kritik entstehen; eine Kritik der bestehenden Welt ohne Identifikation führt zu apolitischen Fluchtwerbung, wie zum Beispiel den kalifornischen Hippiekommunen: die Zivilisationsflüchtlinge mhlen sich unschuldig und nicht beteiligt, sie reten die eigene Seele aus dem Verderben...Nur wenn die Existenz des einzelnen nicht mehr „abstrakt, ausser der Welt hockend“ (Marx), sondern gesellschaftlich vermittelt beschrieben wird, ist solche Übernahme der eigenen Welt im Bewusstsein von Freiheit möglich.“SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982. ISBN 37-831-0679-6, str.91-92.)

¹⁶¹ SÖLLE, Dorothee. *Mystika a vzdor: „Ty tichý křiku“*. Praha: Marie Noe, One Woman Press, 2015. ISBN 978-808-6356-549, str.21.

¹⁶² Modlitba podle 51 žalmu

nepřítomnost odpuštění a vykoupení. Cesta k němu však vede přes vědomé přijetí reálných problémů. Přes vlastní identifikaci se světem.

Mystický vzdor představuje pak vytvoření prostoru vymezení se proti hříchem prorostlé skutečnosti. Je důvěrou v to, že tento svět není jediný možný. Odvahou v to, doufat, že i ve stávajících podmínkách má smysl usilovat o spravedlnost a vnitřní pravdivost. Tento pohyb není možný bez hluboce procítěného vzdoru, vzdor se stává potravou pro duši udolanou kolaborací, vybízí k hledání nové snahy o pravdivý vztah k Bohu ve světě prodchnutém apatií.

Vzdor není tolik vzdorem vůči současné společnosti, je vzdorem vůči nedostatku víry a naděje ve změnu stávající poměrů. Vzdor se projevuje vzdorovitým trváním na možnosti imaginace, na právu na to představovat si tento svět jinak.

10.2. Odpuštění ve vztahu ke společnosti

„Jsou to hříchy mého národa, mojí rasy a mojí měšťanské zmocněné třídy, které Ježíš Kristus odhalil a za které nás činí odpovědnými.“¹⁶³

Tímto výrokem Sölle uvozuje kapitolu o odpuštění ve své *Politické Theologii*. Považuje za důležité navázat na teologickou interpretaci hříchu teologickou interpretací odpuštění. Odpuštění pracuje s uvědoměním hříchu, s přiznáním jeho existence ve svém životě.

Sölle se nejprve zabývá různými formami odpuštění, se kterými se setkáváme v běžném životě. I hřích často vnímáme v rámci vztahů v naší rodině nebo ve vztazích na pracovišti. Motiv odpuštění se tak prolíná všemi

¹⁶³ „Er sind die Sünden je meines Volkes, meiner Rasse und meiner, der bürgerlich besitzenden Klasse, die uns Jesus Christus aufdeckt und um derentwillen er uns anklagt.“
SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuauf. Stuttgart: Kreuz, 1982. ISBN 37-831-0679-6, str.97.

našimi vztahy. Odpouštějí nám naši blízcí. I v otázce pracovních vztahů se objevuje otázka odpuštění.

Při definici „odpuštění shora“¹⁶⁴ Sölle zmiňuje „socialistické země“, ve kterých funguje určitý režim kontroly „strany“ nad jedince. Zmiňuje psaní posudků, kontrolní komise. Tento systém pracující silně s morálkou do určité míry nahrazuje, kompenzuje. A uděluje vydřené vykoupení shora.

O tendenci společnosti k neustálé kontrole mluví také Marek Fisher¹⁶⁵ v *Kapitalistickém Realismu*¹⁶⁶. Ve knize *Kapitalistický Realismus* se zabývá reflexí společenských fenoménů týkajících se především generace jeho studentů narozených v osmdesátých letech. Při své kritice systémů kontroly Fisher glosuje akademické systémy, systémy nemocnic, hodnocení školství a korporace. Píše:

„Ti, kteří se ujímají vysokých manažerských pozic, vycházejí z optimistické představy, že oni sami dokážou něco změnit, že nebudou opakovat chyby svých předchůdců, že tentokrát bude všechno jinak: zpravidla pak ovšem netrvá dlouho, než je šedivá zkostnatělost moci začne pohlcovat. Právě tady se nám struktura ukazuje ve své nahotě – můžeme ji téměř zahlédnout, jak se zmocňuje duší lidí, zaslechnout, jak její mrtvolné/umrtvující verdikty promlouvají jejich ústy.

Z tohoto důvodu je chybou ukvapeně na jednotlivce nakládat břemeno morální zodpovědnosti, již se korporátní struktura zřiká. Za tímto počínáním se skrývá pokušení moralizovat, k němuž se kapitalistický systém uchyluje, aby se zbavil zodpovědnosti za důsledky úvěrové krize – vina je svalována na takzvané patologické jedince, na ty, kteří „systém zneužívají“, a nikoli na systém samotný.“¹⁶⁷

Fisher protestuje proti obviňování „problémových“ jedinců za systémová selhání. Poukaz k jedinci systém využívá pouze v případě krajního selhání a

¹⁶⁴ SÖLLE, Dorothee. *Politische Theologie*. Erw. Neuaufl. Stuttgart: Kreuz, 1982. ISBN 37-831-0679-6, str.103.

¹⁶⁵ Marek Fisher (1968-2017) je spisovatel, blogger, hudební recenzent, učitel a filosof.

¹⁶⁶ FISHER, Mark. *Kapitalistický realismus*. V Praze: Rybka, 2010. ISBN 978-808-7067-697.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 91.

volí si pro toto zdůraznění jen jasně vyprofilované osoby – vystupují buď v roli těch, kdo naprosto selhali nebo jsou naopak vyzdvihováni a utužováni v roli vládců a kontrolorů celého systému – v roli výkonných managerů, dokonale fungujících „koleček“ v rámci velkého stroje.

Fisher se snaží v tomto systému za každou cenu nalézt místo pro osobní svobodu jedince, pro jeho svobodné uvažování a možnost pracovat podle svého nejlepšího svědomí. Protestuje proti degradaci lidského racionálního rozhodnutí, které bývá jako princip vytlačováno z rozhodovacího procesu s důrazem na převahu kontroly a vykazatelnosti.

Sölle "vykoupení shora" dává do kontrastu s Ježíšovým činem vykonaným z lásky. Právě Ježíšův láskyplný přístup k jedinci v jeho jedinečnosti, jeho schopnost odpouštět hříchy právě a nejsilněji v rámci osobního vztahu provázeného zájmem. Pokud se povídáme na příběhy evangelií, ve kterých Ježíš odpouští konkrétnímu člověku, často je tento člověk zástupce skupiny, která je tehdy většinou podobně jako dnes, ze společnosti vylučována a odvíňována z přílišné zátěže, kterou s sebou přináší. Namátkou můžeme zmínit lidi s tělesným postižením nebo stigmatizované na základě jejich povolání, které je považované za podřadné (celníci, ženy pracující v sexuálním průmyslu). Ježíš se obklopuje tuláky a radikály. Se zvěstí o odpuštění přichází právě k těm, kteří se už nemohou pohnout. Možná podvědomě tuší, že lidé, kteří upadli do strnulé nehybnosti, velmi potřebují zvěst o odpuštění. Právě skrze odpuštění se mohou znovu začlenit do společnosti, právě jím jsou znovu prohlášeni za její právoplatné členy.

Sölle mluví o Ježíšově přátelství s lidmi. Právě tento druh rovnoměrného vztahu umožňuje skutečné odpuštění. Toto odpuštění pak s sebou nese další „plán“, neslouží jen k podpoře výkonnosti, je mimo systém, je čistou milostí.

11. Obrazy Boha v básních Dorothee Sölle

V rámci této kapitoly se budu věnovat obrazům Boha, které Sölle ve své poezii používá. Sölle se nepouští do rozsáhlých popisů Boha, spíše se vyjadřuje stručně a vyzdvihuje nejčastěji jen jednu určitou vlastnost. Kromě toho katafatické cesty vyjadřování Božích vlastností používá Sölle samozřejmě také apofatickou cestu – tedy kromě toho, že vypovídá o tom, jaký Bůh je, vypovídá i o tom jaký Bůh není.

11.1. Pojem panování

Sloveso *herrschen* je možné z němčiny přeložit jako vládnout nebo panovat. Je blízké podstatnému *der Herr* – muž. Tradičně bývá toto sloveso s Bohem spojováno. Odvozenina od tohoto slovesa slovo *Herrlichkeit* se vyskytuje v německém překladu Modlitby Páně, zastupuje tu slovo, které je do češtiny překládané jako sláva.

V celém textu této práce se držím překladu slova *herrschen* jako „panovat“. Toto české sloveso zachovává základní význam německého *herrschen* a podobně jako jeho německý ekvivalent je odvozeno od označení pro muže. V následující kapitole se pokusím zjistit, jak Sölle toto sloveso ve svých básních používá.

V básni *Odpověď na otázku levicových přátel proč se modlíme*,¹⁶⁸ které se věnuji v první kapitole, zmiňuje otázku panování hned dvakrát. Poprvé mluví o lidském panování jako nejčastějším způsobu, jak urážíme boží jméno. Toto urážení má vést k prosbě o posvěcení božího jména. Otázka je proč zde Sölle spojuje motiv panování s motivem posvěcení. Snaží se naznačit, že

¹⁶⁸ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.36-38.

panování by mělo být činností vyhrazenou pouze Bohu? Nebo spíše vnímá panování jako něco co v jakékoli podobě uráží Boží svatost?

Druhý výskyt tohoto slovesa je spojen s vyznáním lidské nezpůsobivosti k panování. Člověk podle Sölle neumí své panování ohraničit, neumí kontrolovat mocné. Sölle poté pokračuje veršem: „sotva rozumíme našemu údělu spolurozhodovat.“¹⁶⁹

V básni *Krédo*, kterou vykládám v první kapitole, klade Sölle velký důraz na *creatio continua*. Mluví o spolupráci Boha a člověka na díle stvoření. „nestvořil svět hotový...nevládne usazen na věčnosti...touží po...proměně všech zvyklostí také skrze naši práci.“¹⁷⁰ Vzhledem k těmto veršům zle předpokládat, že Sölle „údělem spolurozhodovat“ myslí účast člověka na Božím stvoření.

Sloveso panovat nikde nespojuje vyloženě s Bohem. Také o něm mluví stejně jako o člověku jako o spolutvořícím. Všechny výskyty slovesa herrschen jsou v jejím díle negativní. Zcela jistě tedy odsuzuje motiv panování v lidských vztazích. Odsuzuje systémy vlády, které staví jednoho člověka nad druhého a označuje jejich realizaci za urážku Božího jména.

Sloveso panovat užívá Sölle také v básni *Ženská emancipace*¹⁷¹, této básni se věnuje v druhé kapitole práce. Zde píše o ženách, které se netouží učít o tom, že „páni mohou panovat a komandovat“. Panování je zde opět vnímáno jako něco negativního. Je zde uvedeno jako příklad nerovného vztahu. Patrně má tento výskyt ukazovat na nerovný vztah mezi muži a ženami. Panování v tomto případě ale není jednoznačně omezeno. Může se jednat i o panování mezi muži navzájem nebo panování nad dětmi, které jsou zmíněné v předchozím odstavci, může být míněna také lidská vláda nad přírodou.

¹⁶⁹ Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46. str.20-29. Str.36-38.

¹⁷⁰ Tamtéž. Str.34-36.

¹⁷¹ SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 16.

Také v básni *Lukáš I*¹⁷² z pásma *Znovuvyprávět bibli*¹⁷³ Sölle zmiňuje panování. Výpověď o něm je součástí vizionářské vize o rovnoprávnosti žen, která navazuje na zpracování biblického Mariina chvalozpěvu. Sölle zde píše: „jejich touhy po nezávislosti dojdou naplnění/ a hledání panství zůstává prázdné/ strachy budou zbytečné/ a vykořisťování má konce“¹⁷⁴

Tento výskyt potvrzuje již dříve zmíněné propojení panování obecně s nerovnými vztahy mezi lidmi (vykořisťování). V této souvislosti v básni inspirované příběhem Marie a tematizující také ženskou rovnoprávnost, je opět potvrzeno propojení panování také s diskriminací žen. Nově se v tomto textu dostává výraz panování do souvislostí s pocity. Konkrétně s pocitem strachu, který vedle panování také odchází.

Vzhledem ke všem zmíněným výskytům lze Söllino pojetí panování charakterizovat následovně: Sölle chápe lidské panování jako urážení božího jména. Panování jako takové navrhuje nahrazovat spoluutvářením. Toto společné rozhodování je možné aplikovat na vztah mezi Bohem a člověkem i na vztahy mezi jednotlivými lidmi (např.: mezi mužem a ženou). Sölle nikde nespojuje panování s Bohem. Zdá se, že ideálem pro ni je nepřítomnost panování. Boží sláva se v Söllině podání projevuje spíše absencí nadvlády a strachu.¹⁷⁵

11.2 Cítící Bůh

Další výrazný obraz, který Sölle spojuje s Bohem, je obraz slz. Sölle opakovaně dává Boha do souvislosti s pláčem. Jedna z jejích básní je dokonce adresovaná plačícímu Bohu. Jedná se o báseň *Daruj mi dar plačícího boha*¹⁷⁶,

¹⁷² SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974, str. 14.

¹⁷³ Tamtéž, str. 10-15.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 14.

¹⁷⁵ O Bohu jako o tom, kdo tiší strach mluví Sölle také básni Jan 4 verš 18 (odkaz), který rozebírám ve čtvrté kapitole.

¹⁷⁶ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.35.

kteřou blíže rozebírám ve třetí kapitole. Bůh je zde líčen jako dárce řeči jako dárce citu, jako ten, který boří hradby v nás, které náš oddělují od ostatních lidí. „smyj ze mne mou výchovu...přijmi mé ochranné valy/semel zámky mé inteligence“.

Stejný motiv se opakuje v básni *Kristus náš bratr*¹⁷⁷, kteřou blíže rozebírám v sedmé kapitole. V této básni se Sölle Krista ptá „kdo tě doopravdy viděl plakat/v bezdomovcích našeho města“¹⁷⁸. Kristus je zde tedy také uveden jako plačící. Podobně jako u básně předchozí nepláče zde své vlastní slzy, ale jeho pláč je zástupným pláčem za člověka. Sölle se tak svojí snahou o slova nářku snaží stotožnit s Kristem, přijmout jeho úlohu. Tato úloha v rámci těchto přirovnání neznamena vykupovat vlastním sebeobětováním, ale prostě cítit bolest ostatních.

V rámci básně *Kristus náš bratr* Sölle ještě píše „nech naše obličejy aby značily/že pláčeme s plačícími/a nezůstáváme diváky/ kteří přepínají program“.¹⁷⁹ Zde zmiňuje i to, co vnímá jako opak soucítění – tedy nezúčastněnost a apatii pouhého „přepínání programu“.

Bůh je tedy vnímán jako intenzivně cítící. Zároveň je zpodobňován jako ten, kdo může právě schopnost vcítění darovat druhým. V básni *Ve válce je pravda první oběti*,¹⁸⁰ kteřou blíže rozebírám v sedmé kapitole, Sölle o Bohu píše: „ale ty vidíš oběti/ a dáváš nám jiné oči“. Opakuje se zde tedy motiv z básně *Daruj mi dar plačícího boha*.¹⁸¹

Sölle vnímá Boha jako cítícího. Hlavní metaforika, kteřou užívá, je metaforikou pláče. Slzy, které Bůh roní, jsou solidární spoluúčastí na smutku druhých. Bůh se stává dárce této schopnosti hluboké empatie. Daruje nové

¹⁷⁷ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str.216.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str. 252.

¹⁸¹ SÖLLE, Dorothee. *Fliegen lernen: Gedichte*. 3. Tsd. Berlin: Fietkau, 1979, str.35.

oči, které jsou schopny zahlédnout utrpení druhých. Sölle zdůrazňuje, že cílem věřícího by mělo být sjednocení s Bohem v této jeho roli. Následování má podobu účasti na světě projevené taky spolucítěním, které je opakem apatie.

Závěr

V první polovině práce jsme se věnovala rozboru sedmi básnických sbírek Dorothee Sölle, jak jsme se v mnoha případech mohli přesvědčit, Sölle prostřednictvím poezie formuluje svoji teologii. Základní teologická témata se velmi výrazně objevují v její první sbírce *Meditace a texty k využití*.¹⁸² V této sbírce básnicky formuluje své první *Krédo*¹⁸³ a také zde poprvé pracuje s převyprávěním biblických příběhů. Teologická témata Sölle neopouští až do své poslední sbírky, ve které formuluje své druhé krédo, a to *Krédo pro zemi*.¹⁸⁴

Různé způsoby, jakými Sölle pracuje s biblickými texty, jsem v práci popsala jako: 1) Modlitební aktualizace 2) Znovuvyprávění Bible a 3) Imaginace nad biblickým impulzem.

Způsoby, jakým Sölle nakládá se společenskými tématy, jsem se rozhodla rozdělit následovně: 1) Situační 2) Historické 3) Strukturální. Sölle zasazuje společenské události do teologického rámce. Nově formuluje základní teologická témata jako hřích a odpuštění v rámci současného ekonomicko-sociálního systému. V tomto kontextu je pro ni zásadní moment vzdoru. Vzdor jí umožňuje uchovat si kritický a aktivní přístup k otázkám tohoto světa. Umožňuje jí zůstat přítomná, vyhnout se apatii a zároveň si uchovat odstup. Umožňuje jí působit ve světě v roli toho, kdo svět spoluutváří, nejen slepě kooperuje s jeho vládnoucími mechanismy. Umožňuje jí neztratit zcela ze zřetele radikálnost Ježíšova poselství.

¹⁸² Meditationen & gebrauchstexte. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 15-46.

¹⁸³ Tamtéž. str.34-36.

¹⁸⁴ Loben ohne lügen. SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke: Das Brot der Ermutigung*. Stuttgart: Kreuz, 2008, s. 199-293. str. 234.

V poslední části práce jsem se soustředila na obrazy Boha, se kterými Sölle pracuje. Sölle ve svých básních zobrazuje Boha jako plačícího spolu s člověkem. Slzy a pláč jsou zde znakem vnímání situace druhého. Sölle prosí, aby sama uměla také cítit cizí smutek, starosti a úzkost. Tento obraz Boha klade důraz na spolucítění a solidaritu s člověkem. Charakteristika Boha jako solidarizujícího a cítícího je jednou z nejmóraznějších pozitivních výpovědí o něm, na kterou Sölle klade důraz. Častěji než charakteristikou samotného Boha, se ve svém díle zabývá vyvracením mylných představ o Bohu.

Pro Sölle je v celém jejím díle klíčový moment panování. Pojem panování (herrschen) vnímá zásadně negativně. Boží vztahování se ke světu jako panování nevnímá, klade důraz na creatio continua a lidskou spoluúčasť na Božím stvoření. Odmítá panování Boha nad člověkem i panování mezi lidmi navzájem.

Metodu Theopoesie Dorothee Sölle považují za velmi vhodně zvolenou formu vzhledem k obsahu, který chtěla předat. Jednoduché obrazné básně jsou přístupné širokému publiku a aktuální jazyk plný věcných odkazů skutečně může promlouvat. Provázanost s konkrétními událostmi, procesy ve společnosti nebo společenskými strukturami dodává textu živost a slouží snadno k navázání kontaktu se čtenářem.

Teologie v práci Dorothee Sölle se opět vrací k Bibli. Spíše než k samotné kanonické knize se Sölle vrací k biblickému způsobu mluvení o Bohu. Ve svých básních vypráví příběhy, skládá modlitby, reflektuje dějinné události. Její dílo se tak podobá více samotné Bibli než učebnicím nebo klasickým vědeckým publikacím. Vrací se k biblickému jazyku ve smyslu jazyka se svojí literární dimenzí a vysokou mírou sdílnosti. Její básně mají své místo v každodenním životě.

Poetická forma umožňuje Sölle používat nedirektivní řeč o Bohu a zůstat citlivá k pestrosti jednotlivých lidských situací. Vyhýbá se nebezpečí

moralizování a zároveň zůstává etická a nezavírá oči před nespravedlivostmi světa. Její etika je spíše vyjádřená formou estetiky. Tato eticko-estetická metoda v podání Sölle obsahuje kromě obrazů krásy-dobry také obrazy zla-ošklivosti. Ani při své aktualizaci Kréda nemůže zapomenout na rány tohoto světa. Zás a znovu připomíná oběti válek, líčí klíčové události doby z nečekaného pohledu dětí, zmrzačených, umlčených. Připomíná stále znova čtenáři, že je obyvatelem prvního světa, a má se o utrpení druhých mnoho, co učit.

V průběhu života se u autorky vyvíjí pozvolna její vztah k mystice. Tato skutečnost se projevuje i v její poezii. Poezie Dorothee Sölle tak získává větší kompaktnost a hloubku. Čím dál více se jí daří ve velmi úsporné formě vyjádřit velmi hluboký obsah. Propracovává se tak k jednoduchosti a prostému zažívání Boha ve všech věcech.

Theopoezie Dorothee Sölle svým obsahem odpovídá panentheismu. Tedy přesvědčení, že Bůh k lidem může promlouvat skrze celé stvoření, že je v celém svém stvoření určitým způsobem přítomen. Sölle zájem o otázky a problémy tohoto světa nevzdaluje od teologie, právě naopak.

Křesťanský panentheismus je cestou civilní i mystickou. Umožňuje odpovědět na otázky tak aktuální jako jsou války ve třetím světě, rozevírající se sociální nůžky mezi chudými a bohatými nebo globální ekologická krize.

Seznam literatury

Primární literatura:

SÖLLE, Dorothee. *Atheistisch an Gott glauben*. 3. Olten: Walter-Verlag, 1969.

SÖLLE, Dorothee. *Das Eis der Seele spalten: Theologie und Literatur in sprachloser Zeit*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verl, 1996. ISBN 37-867-1950-0.

SÖLLE, Dorothee. *Das Fenster der Verwundbarkeit: theologisch-politische Texte*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1987. ISBN 37-831-0843-8.

SÖLLE, Dorothee. *Das Recht auf ein anderes Glück*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1992. ISBN 3783111374.

SÖLLE, Dorothee a Luise SCHOTTROFF. *Die Erde gehört Gott: texte zur Bibelarbeit von Frauen*. Orig. Ausg. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1985. ISBN 34-991-5634-2.

SÖLLE, Dorothee. *Die Hinreise: Zur religiösen Erfahrung Texte und Überlegungen*. 2. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1975. ISBN 378310467.

SÖLLE, Dorothee. *Die revolutionäre Geduld: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1974. ISBN 38-735-2026-5.

SÖLLE, Dorothee. *Die Wahrheit ist konkret*. Olten: Walter-Verlag, 1967.

SÖLLE, Dorothee. *Es muss doch mehr als alles geben: Nachdenken über Gott*. 1. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag, 1992. ISBN 3455084591.

SÖLLEOVÁ, Dorothee. *Fantazie a poslušnost: Úvahy o budoucí křesťanské etice*. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-089-2.

SCHOTTROFF, Luise. a Dorothee. SÖLLE. *Für Gerechtigkeit streiten: Theologie im Alltag einer bedrohten Welt : für Luise Schottroff zum 60. Geburtstag*. Gütersloh: Chr. Kaiser, c1994. ISBN 35-790-2000-5.

SÖLLE, Dorothee. *Gegenwind*. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1999. ISBN 3492226884.

SÖLLE, Dorothee. *Gesammelte Werke*. Stuttgart: Kreuz, 2008. ISBN 978-378-3127-720.

SÖLLE, Dorothee. *Gott denken: Einführung in die Theologie*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1990. ISBN 3783110130.

SÖLLE, Dorothee a Luise SCHOTTROFF. *Jesus von Nazaret*. Originalausg., 3. Aufl. München: Dt. Taschenbuchverl, 2001. ISBN 978-342-3310-260.

SÖLLE, Dorothee. *Phantasie und Gehorsam: Überlegen zu einer künftigen christlichen Ethik*. 2. Berlin: Kreuz-Verlag Stuttgart, 1968.

- SÖLLE, Dorothee a Fulbert STEFFENSKY. *Politisches Nachtgebet in Köln*. 4. Berlin: Kreuz-Verlag Stuttgart, 1970. ISBN 378310176x.
- SÖLLE, Dorothee. a Fulbert. STEFFENSKY. *Politisches Nachtgebet in Köln 2: [Im Auftrag des Ökumenischen Arbeitskreises "Politisches Nachtgebet"]*. [1. Aufl.]. Stuttgart: Kreuz-Verlag, 1969. ISBN 37-831-0345-2.
- SÖLLE, Dorothee. *Spiel doch von Brot und Rosen: Gedichte*. Berlin: W. Fietkau, 1981. ISBN 38-735-2502-X.
- SÖLLE, Dorothee. *Sympathie: Theologisch-politische Traktate*. Stuttgart: Kreuz Verlag, 1978.
- SÖLLE, Dorothee. *Meditationen und Gebrauchstexte*. 1. Berlin: Wolfgang Fietkau Verlag, 1969
- SÖLLE, Dorothee. *Mystika a vzdor: „Ty tichý křiku“*. Praha: Marie Noe, One Woman Press, 2015. ISBN 978-808-6356-549.
- SÖLLE, Dorothee. *Wählt das Leben*. Berlin: Kreuz-Verlag, 1980. ISBN 37-831-0595-1.
- SÖLLE, Dorothee. *Verrückt nach licht: gedichte*. 1984. Berlin: Wolfgang Fietkau verlag, 1984. ISBN 3873525038.

Sekundární literatura:

- BADIOU, Alain. *Manifest za filosofii a jiné texty*. Praha: Herrmann, 2014. SOK (Sdružení pro levicovou teorii). ISBN 978-808-7054-376.
- BAUER, Kateřina. *Znovuobjevení symbolu u Louise-Marie Chauveta*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2010. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-229-8.
- CELAN, Paul. *Mříž hovorny: Růže Nikoho*. Praha: Malvern, 2015. ISBN 978-807-5300-140
- FELSTINER, John. *Paul Celan: eine Biographie*. München: C.H. Beck, 2000. ISBN 978-340-6459-191.
- FIORINZA, Francis Schüssler., Michael WELKER, Johann Baptist METZ, Jürgen MOLTSMANN, Klaus TANNER a Elisabeth Schüssler FIORINZE. *Politische Theologie: Neuere Geschichte und Potenziale*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2011. Theologische Anstöße, Bd. 1. ISBN 37-887-2532-X.
- FISHER, Mark. *Kapitalistický realismus*. V Praze: Rybka, 2010. ISBN 978-808-7067-697.
- GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. Studium (Karmelitánské nakladatelství), sv. 6. ISBN 978-80-7195-177-3.

- GEISTHARDT, Christiane. *Die Lebenswelt der "neuen christlichen Kultur": Christsein nach Dorothee Sölle*. New York: P. Lang, c1992. Europäische Hochschulschriften, Bd. 449. ISBN 36-314-4754-X.
- GUTMANN, Hans-Martin. *Poesie, Prophetie, Power: Dorothee Sölle-- die bleibende Provokation*. ISBN 978-386-8931-174.
- HEYWARD, Carter, MIT EINER EINLEITUNG VON DOROTHEE SÖLLE a AUS DEM AMERIKANISCHEN ÜBERSETZT VON HILDEGARD SCHNECK. *Und sie rührte sein Kleid an: eine feministische Theologie der Beziehung*. Stuttgart: Kreuz, 1984. ISBN 37-831-0813-6.
- IVASCHIV, Nicolai. *Výhody a meze dmeokratizace mystiky Dorothee Sölle*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Ivana Noble.
- KORTE, Michael. *"Gott um Leben bitten hören jeden Tag": zur Theologie Dorothee Sölles*. Bonn: Pahl-Rugenstein, 2001. ISBN 38-914-4282-3.
- LABRON, Tim. *Bultmann unlocked*. New York: T, 2011. T. ISBN 978-056-7031-532.
- RUMSCHEIDT, Martin. A Calling in a Higher Sense: The Poetics of Dorothee Soelle. In: *The Theology of Dorothee Soelle*. Harrisburg: Trinity Press, 2003, s. 71-89. ISBN 1563384043.
- SÖLLE, Dorothee. a Sarah Katherine. PINNOCK. *The theology of Dorothee Soelle*. Harrisburg, PA: Trinity Press International, c2003. ISBN 15-633-8404-3.
- ŠIPKA, Magdalena. *Teologie Hildegardy z Bingen*. 2015. Diplomová práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Brichcínová, Kateřina.
- OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*. Praha: Kalich, 1995. ISBN 8070179120.
- TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. Cogitatio religionis. ISBN 80-732-5016-0.
- WEYER, Anselm. *Liturgie von links: Dorothee Sölle und das Politische Nachtgebet in der Antoniterkirche*. Köln: Greven Verlag, 2016. ISBN 9783774306707.
- WIND, Renate. *Dorothee Sölle: Rebellin und Mystikerin : die Biografie*. Stuttgart: Kreuz, c2008. ISBN 978-378-3131-376.
- ZÁMEČNÍK, Jan. *Literatura jako realizace a model: Teologická reflexe beletrie u Dorothee Sölleové a Dietmara Mietha*. Praha, 2007. Dizertační práce. Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Jindřich Halama.

Mediální zdroje:

GAUS, Ilona. 100 Jahre: Brot und Rosen. *Brot und Roses: Diakonische Basisgemeinschaft in Hamburg* [online]. 2010 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <http://www.brot-und-rosen.de/detail.details+M500d5d597d9.0.html>

Günter Gaus: Widersprüche-Erinnerungen eines linken Konservativen, [televizní vysílání]. SWF 13.6.1969.

Robben island. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: World Heritage Convenion* [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/916/>

Elisabet Käsemann Stiftung: International Dialog für Erinnerung und Demokratie [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.elisabeth-kaesemann-stiftung.com/elisabeth-kaesemann.html>

Přílohy

Seznam děl Dorothee Sölle:

1.		<i>Stellvertretung. Ein Kapitel Theologie nach dem ,Tode Gottes.</i> Kreuz, Stuttgart 1965, erweiterte Neuauflage, Stuttgart 1982	
2.		<i>Die Wahrheit ist konkret.</i> Walter, Olten / Freiburg 1967	
3.		<i>Atheistisch an Gott glauben. Beiträge zur Theologie.</i> Walter, Olten / Freiburg 1968	
4.		<i>Phantasie und Gehorsam. Überlegungen zu einer künftigen christlichen Ethik.</i> Kreuz, Stuttgart 1968,	
5.	<i>básně</i>	<i>Meditationen & Gebrauchstexte. Gedichte.</i> Berlin 1969	
6.		<i>Politisches Nachtgebet in Köln 1.</i> Herausgegeben von Dorothee Sölle und Fulbert Steffensky, Stuttgart, Berlin und Mainz 1969	
7.		<i>Politisches Nachtgebet in Köln 2.</i> Herausgegeben von Dorothee Sölle und Fulbert Steffensky, Stuttgart, Berlin und Mainz, ohne Jahresangabe	
8.		<i>Das Recht ein anderer zu werden.</i> Luchterhand, Neuwied 1971	
9.		<i>Politische Theologie. Auseinandersetzung mit <u>Rudolf Bultmann</u>.</i> Kreuz, Stuttgart 1971, erweiterte Neuausgabe Stuttgart 1982	
10.		<i>Leiden.</i> Kreuz, Stuttgart 1973	
11.	<i>básně</i>	<i>Revolutionäre</i>	

		<i>Geduld. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 1974,	
12.		<i>Die Hinreise. Zur religiösen Erfahrung. Texte und Überlegungen.</i> Kreuz, Stuttgart 1975,	
13.		<i>Sympathie. Theologisch-politische Traktate.</i> Kreuz, Stuttgart 1978,	
14.	<i>básně</i>	<i>Fliegen lernen. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 1979	
15.		<i>Wählt das Leben.</i> Kreuz, Stuttgart 1980,	
16.	<i>básně</i>	<i>Spiel doch von Brot und Rosen. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 1981,	
17.		<i>Aufrüstung tötet auch ohne Krieg.</i> Kreuz, Stuttgart 1982,	
18.	<i>básně</i>	<i>Verrückt nach Licht. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 1984	
19.		<i>Lieben und arbeiten. Eine Theologie der Schöpfung.</i> Kreuz, Stuttgart 1985	
20.		<i>Ein Volk ohne Vision geht zugrunde. Sprüche Salomos 29,18. Anmerkungen zur deutschen Gegenwart und zur nationalen Identität.</i> Hammer, Wuppertal 1986	
21.		<i>Das Fenster der Verwundbarkeit. Theologisch-politische Texte.</i> Kreuz, Stuttgart 1987	
22.		<i>Und ist noch nicht erschienen, was wir sein werden. Stationen feministischer Theologie.</i> DTV, München 1987	
23.	<i>básně</i>	<i>Zivil und ungehorsam. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 1990,	
24.		<i>Gott denken. Einführung in die Theologie.</i> Kreuz,	

		Stuttgart 1990,	
25.		<i>Es muss doch mehr als alles geben. Nachdenken über Gott.</i> Hoffmann und Campe, Hamburg 1992,	
26.		<i>Mutanfälle. Texte zum Umdenken.</i> Hoffmann und Campe, Hamburg 1993	
27.		<i>Träume mich Gott. Geistliche Texte mit lästigen politischen Fragen.</i> Hammer, Wuppertal 1994	
28.	<i>vzpomínky</i>	<i>Gegenwind. Erinnerungen.</i> Hoffmann und Campe, Hamburg 1995,	
29.		<i>Das Eis der Seele spalten. Theologie und Literatur in sprachloser Zeit.</i> Mainz 1996	
30.		<i>Mystik und Widerstand - »Du stilles Geschrei«.</i> Hoffmann und Campe, Hamburg 1997	
31.	<i>básně</i>	<i>Loben ohne Lügen. Gedichte.</i> Fietkau, Berlin 2000	
32.		<i>Maria. Eine Begegnung mit der Muttergottes.</i> Herder, Freiburg im Breisgau 2005	

Krédo

Věřím v Boha
který nestvořil svět hotový
jako věc, která musí vždy zůstat stejná
který nevládne usazen na věčnosti
která platí za nezměnitelnou
ne za tvarovatelnou přírodou
chudými a bohatými
znalci a neinformovanými
panujícími a poddanými
věřím v Boha
který touží po připomínkách
a proměně všech zvyklostí
skrze naši práci
skrze naši politiku

Věřím v Ježíše Krista
který měl pravdu když
byl jediným, který nemůže nic vykonat
přesně jako my
pracujeme na změně všech věcí
a o to v podstatě jde
mířit za ním poznala jsem
jak naše inteligence zakrmla
naše fantazie se udusila
naše námaha je neúčinná
protože nežijeme jak žil on
každý den mám strach
že zemřel nadarmo
protože je vyrytý do naší církve
protože my jsme jeho revoluci zaprodali
v poslušnosti a strachu
z úřadů
věřím v Ježíše Krista
který vstal z mrtvých v našem životě
že jsme se stali svobodnými
od předsudků a nestřídmostí
od strachu a nenávisti
a jeho revoluce neseme dál
až k plnému životu tam

Věřím v Ducha
který s Ježíšem přišel na svět
ve společenství všech národů
a naší odpovědnost za to
co je naše země
jedno údolí plné hoře, hladu a násilí
nebo město boží
věřím na nestranný mír
který lze ustanovit
na možnost života bez hříchů
pro všechny lidi
na budoucnost tohoto božího světa
amen

Credo

Ich glaube an gott
der die welt nicht fertig geschaffen hat
wie ein ding das immer so bleiben muss
der nicht nach ewigen gesetzen regiert
die unabänderlich gelten
nicht nach natürlichen ordnungen
von armen und reichen
sachverständigen und uninformierten
herrschenden und ausgelieferten
Ich glaube an gott
der den widerspruch des lebendigen will
und die veränderung aller zustände
durch unsere arbeit
durch unsere politik

Ich glaube an jesus christus
der recht hatte als er
„ein einzelten der nicht machen kann“
genau wie wir
an der veränderung aller zustände arbeitete
und darüber zugrunde ging
an ihm merend erkenne ich
wie unsere intelligenz aller zustände arbeitete
und darüber zugrunde ging
an ihm merend erkenne ich
wie unsere intelligenz verkrüppelt
unsere fantasie erstickt
unsere anstrengung vertan ist
weil wir nicht leben wie er lebte
jeden tag habe ich angst
dass er umsonst gestorben ist
weil er in unseren kachen verschart ist
weil wir seine revolution verraten haben
in gehorsam und angst
vor den behörden

Ich glaube an jesus christus
der aufersteht in unser leben
dass wir frei werden
von vorurteilen und anmaßung
von angst und hass
und seine revolution weitertreiben
auf sein reich hin

Ich galube an den geist
der mit jesus in der welt gekommen ist
an die gemeinschaft aller völker
und unsere verantwortung für das
was aus unserer erde wird
ein tal voll jammer hunger und gewalt
oder die stadt gottes
ich glaube an den gerechten frieden
der herstellbar ist
an die möglichkeit eines sinnvollen lebens
für alle menschen
an die zukunft dieser welt gottes
amen

Odpověď na otázku levicových přátel, proč se modlíme

*protože jde o bratrství
všech
nejen křesťanů nebo jiných skupin
všech
také těch, kteří budou žít po nás
v našich městech v našich vodách
námi vycovaných do třetí a čtvrtého
pokolení
všech
mrtvých kteří žili před námi
jejichž sny jsme vyradili
sny roku 1789 a ty z 1917
protože nám jde o bratry*
*proto někdy říkáme
OTČE NÁŠ*
*protože naše závazky jsou nekonečné
a naše touhy se cestou životem nezmenšují
protože Kristus není náš nápoj
ale ten kdo zesiluje naši žízeň*
*proto někdy říkáme
KTERÝ JSI V NEBESÍCH*
*protože žijeme na místě
kde lidé mluví o lidech
v provozu kanceláří a škol
a vědí že panování je nejhojnější způsob
kterým urážíme boží jméno*
*proto někdy říkáme
POSVĚŤ SE JMÉNO TVÉ*
*protože se bojíme koloběhu
produkce konzumu a zisku
který nás touží drezírovat*
*proto někdy říkáme
BUĎ VŮLE TVÁ*
*protože nejsme beze strachu sami před
sebou
nejsme bez pochyb také nad sebou samými
a nad naší cestou
nejsme bez ironie také nad naším hledáním*
*proto někdy říkáme
PŘIJĎ TVÉ KRÁLOVSTVÍ*
*mluvíme s bohem
vždy když se soustředíme na nový svět*

*mluvíme o denním chlebu
a moje hlava, která se začíná cítit
jako v cele
a nízké regály na zboží z chudých
zemí
přiznáváme naši vinu
jako jedni z nejbohatších obyvatel
země
kteří zcela umírají hladu
jako občané uspořádaných zemí
kteří jsou zcela uzoufaní
odpouštíme našim viníkům
kteří nás v životě podvedli
kvůli kterým jsme přestali poslouchat
lepší nabídky
ze kterých budeme vyloučeni
protože jsme němci
zaslepení nacionalismem a nemocní
pomstychtivostí
protože neuznáváme celé země
a nechceme si přiznat mír
proto někdy říkáme
A NEUVEĎ NÁS V POKUŠENÍ*
*protože jsme podmanění
a nenaučili jsme se panování ohraničit
a kontrolovat mocné
a sotva rozumíme našemu údělu
spolurozhodovat
protože sami sebe zanecháme
rezignaci a slepé bolesti
proto někdy říkáme
ALE ZBAV NÁS OD ZLÉHO*
*protože potřebujeme víru v království
ve kterém jsme a které budujeme
a povznesení pro naši práci
kterou nečtáme nadarmo
proto někdy říkáme
NEBOŤ TVÉ JEST KRÁLOVSTVÍ I
MOC I SLÁVA
a dáme na to, že bůh je
AŽ NA VĚKY pro nás*

Antwort auf die Frage der linken Freunde
warum wir beten

weil es uns um die Brüderlichkeit geht
aller

nicht nur der christen oder einer Andersens
gruppe
aller
auch derer die nach uns leben werden
in unsern städten mit unsern wasser
von uns erzogen bis ins dritte und vierte glied
aller
der toten die vor uns gelebt haben
deren träume wir verraten haben
die träume von 1789 und die von 1917
weil es uns um die brüder geht
darum sagen wir manchmal
VATER UNSER
weil unsere aufgabe unendlich ist
und unsere sehnsucht nicht kleiner wird im lauf
des lebens
weil christus nicht der trunk für uns ist
sondern der der unsern durst verstärkt
darum sagen wir manchmal
DER DU BIST IM
HIMMEL
weil wir an orten leben
wo menschen über menschen zu sagen haben
in betrieben büros und schulen
und wissen dass herrschaft die häufigste art ist
den namen gottes zu beleidigen
darum sagen wir manchmal
GEHEILIGT WERDE
DEIN NAME
weil wir den kreislauf fürchten
von produktion und konsum und profit
für den sie uns abrichten wollen
darum sagen wir manchmal
DEIN WILLE GESCHEHE
weil wir nicht ohne angst sind auch vor uns
selber
nicht ohne zweifel auch an uns selber und
unserem weg
nicht ohne ironie auch für unsere versuche
darum sagen wir manchmal
DEIN REICH KOMME
wir sprechen mit gott
immer wenn wir uns auf die neue welt
konzentrieren

wir reden vom täglichen brot
und meinen den knopf der dem
gefangenen in der zelle fehlt
und die niedrigen zölle für waren aus
ärmeren ländern
wir bekennen unsere schuld
als eines der reichsten völker der erde
die voller verhunderter ist
als bürger eines geordneten landes
das voller verzweifelnder ist
wir vergeben unsern schuldigern
die uns um das leben betrügen
indem wir nicht aufhören ihnen
bessere vorschläge zu machen
so ihre würde achtend
weil wir deutsche sind
blind vor nationalismus und krank an rachsucht
weil wir ganze länder nicht anerkennen
und grenzen des friedens nicht wahrhaben
wollen
darum sagen wir manchmal
UND FÜHRE UNS NICHT
IN VERSUCHUNG
weil wir untertan sind
und nicht gelernt haben herrschaft zu begrenzen
und mächtige zu kontrollieren
und es noch kaum verstehen unser schicksal
mitzubestimmen
weil wir uns überlassen
der resignation und dem blinden schmerz
darum sagen wir manchmal
SONDERN ERLÖSE UNS
VON DEM ÜBEL
weil wir glauben brauchen für das reich
das wir sind und bauen
und ermutigung für unsere arbeit
dass wir nicht umsonst entwerfen
darum sagen wir manchmal
DEIN IST DAS REICH
UND DIE KRAFT UND DIE
HERRLICHKEIT
und setzen darauf dass gott sei
IN EWIGKEIT für uns

Ženská Emancipace

My netoužíme
po tom být bytím mužů
v naší společnosti
spřáhnout se s nimi
zapřaženy pod tlakem tempa
vyzbrojeny city
odosobněny k byrokracii
přišpendleny ke své specializaci
odsouzeny k budování kariéry

My netoužíme
po právu na sex
po mužském sexuálním poblouznění
funkčnosti genitálií
měřené v jednotkách kvantity
po sexu jako zboží
nabídce a poptávce
sexu vykoupeném a provedeném

My netoužíme
přechytračit své muže
a kralovat své rodince
která je zde jen pro sebe samu
která druhé odzbrojí
zdětští ženy
a děti neurotizuje

My netoužíme
být obstarány, proměněny v krásné, zachráněny
své vykrmené děti vycvičit ve správnosti
své muže občerstvit a uspokojit

My netoužíme
učit se o tom, že páni mohou
panovat a komandovat
zotročovat a podrobovat
ulovit, ochočit a podmanit

Až se znovu vrátí

1

Slíbit ti to nemohu
nemám pro to žádné důkazy
se smutkem pozoruji iluze sekt
a ctím památku otce s posměchem

Kdo už se znovu vrátí chci se zeptat
černé bezy z pomořanské země
a odpad u ženských lékařů
a notování k ránu vstávajících dětí

Žádný smích se nikdy nenavrátil
žádný anděl nepřicházel podruhé
žádný mír se nevrátí znovu

Až se znovu vrátí
Slíbit ti to nemohu
ale jemu tebe slibuji
já bez důkazů
tebe bez tušení
jemu bez dokladů
uprostřed navracení¹⁸⁵

¹⁸⁵Sölle, Dorothee, Meditationen und Gebrauchtexte, str.6.

2

(Amos 3,7)

“Je snad ve městě i neštěstí, které by neučinil hospodin”

může i potracený znovu klátit nohama

může i umrznutý znovu zpívat “sind schon da”

může si i odsouzený k doživotí vybojovat amnestii

může i pouhá panenka být znovu celá

Může se i úsměv vrátit zpět do prázdné tváře

vyprahnout i slzet

naslouchat tomu i proto abychom cítili

mezi krakovem a katovicemi

náhrobek padl znovu i zde

blesk a kyselý déšť

může i prodané nepatřit nikomu

může i spotřebitel být nepotřebným

ZNOVU je slovo nového jazyka

budeme ho potřebovat

až naše zlaté trumpety

odfouknou hradby

Všechny hradby

3

Až se znovu vrátí
tak sám sobě odpustíš

“Zaujmi obvyklý postoj”
tenké stěny bytu
ti zakázaly slyšet příliš
kout se psacím stolem
ti zakázal vidět příliš
přeplněné tramvaje
ti zakázaly zpívat

Revizor byl nalezen
stal ses jím
než se vrátí

4

Jen toto ZNOVU
zachovalo ho na živu
zpráchnivělé dětské přání
nešťestí poraněných
prosíme o dům pro nás
v promarněné zemi

Tady se spolehá na radostné nebe
vrácí se
znovu
soudit
uvíznout mezi nebem a zemí

Tady pak zůstává
tady osvobozuje špehy
nechá mučené zapomenout
nenávist unaví
znavené přivede k dechu
třesoucí se ke spánku
snící k jednání
jednající ke snění

Znovu vyprávět bibli

1 Píseň o cestě do Emauz

Tak dlouho již jdeme
cestou z města naší naděje
do vesnice kde má být lépe

Neuvěřili jsme že
můžeme překonat strach
strach staré akordeonistky
na nemocenské od bytí
strach tureckých dívek
ověřených k bytí
strach odehnaných nemocných
prověřených k bytí
navždy

Tak dlouho už jdeme
tímtéž špatným směrem
cestou z města naší naděje
do vesnice kde by měla být voda

Nepomysleli jsme že
jsem svobodní a můžeme osvobozovat
všechny rozbité vzory
dělníkovo dítě, opakování křivd a trestající vítr
mladé na jejich mopedech
poslané za falešnou prací
celý život
muže, který je hluchý a němý
ve falešné zemi
ve falešném dění(čase)
oněmnelí prací
jen pro chléb
celý život

Tak dlouho jsme šli
tímtéž špatným směrem
cestou z města naší naděje
které ještě leží pochované

Pak jsme někoho potkali
děлил se s námi o chleba
ukázal nám novou vodu
zde v městě naší naděje
já jsem vodou
ty jsi vodou
on je vodou
ona je vodou

Zde se obraťme a běžme
do města pohřbené naděje
tam vzhůru do Jeruzaléma

Ten s vodou půjde s námi
ten s chlebem půjde s námi
nalezneme vodu
staneme se vodou

já jsem vodou života
ty jsi vodou života
my jsme vodou života
vy jste vodou života
nalezneme vodu
staneme se vodou

2-Exodus

Když se izrael bral z egypta
když utiskování vzalo konce
když se přestali nechat využívat
když se zbavili poháněčů
tu zaposlouchala jsem se do bezpečí
tu bylo mi nepohodlně
tu jsem se potopila do konzumu

lid brblá

chtěl bůh abychom v egyptě zemřeli
když jsem seděli u hrnců s masem
a měli dostatek chleba k jídlu
pak nás zavedl na poušť
aby nás všechny nechal vyhladovět

Když se izrael bral z egypta
když dělník nepřibíral další práci
když toho měli paliči cihel dost
pálení pro královské hrobky
tu byl u konce krásný život
tu mezi ně přišel strach
odkud odcházejí a co to jen učinili

lid brblá

přece jsme měli maso k jídlu
vzpomínáme na ryby které jsem zdarma jedli v egyptě
okurky melouny cibule česneky
teď jsem dostali
nic jen manu jak je vidět

Když si izrael zvolil nezávislost namísto cizích nařízení
Když si vybrali poušť místo pohodlných měst
Když upřednostnil putování před dobrým bydlem
tu nepřišli do země
o které zpívali
nic tu nebylo s mlékem a medem
jen dlouhý pochod
při kterém mnozí zemřeli

Lid se ptal

musíme vědět z čeho se chceme těšit
z egyptských obchodních domů
nebo dlouhého pochodu pouští

čtyřiceti let
permanentní revoluce

3- Meditace nad Lukášem jedna

Stojí psáno marie promluvila
má duše velebí boha
můj duch jása v bohu mém spasiteli
že si všiml ponížení své služebnice
od této chvíle mně budou blahoslavít všechna pokolení

Dnes promlouváme takto
má duše vyhlíží zemi svobody
a můj duch vyjde z ustrašenosti
prázdný obličej ženy bude naplněn životem
a budeme žít bytím lidí
od generace před námi se očekávaná oběť

Stojí psáno marie promluvila
neboť mi učinil velké věci ten který je mocný
a jehož jméno je svaté
a jehož milosrdenství trvá z pokolení na pokolení

Dnes promlouváme takto
veliká změna, která se na nás a skrze nás projevuje
zasáhne všechny - nebo zůstane vně
milosrdenství se uskuteční když ti závislí
budou moci uchopit i promarněný život
a učit sebe sama žít

Stojí psáno marie promluvila
prokázal sílu svou paží a rozptýlil namyšlené
mocné svrhl z trůnů
a pošlapané napřímil

Dnes to vyjádříme jinak
vyvlastníme naše držitele a nad to
se znalostí ženského bytí budeme až k smíchu bojovat
přijde konec panství mužů nad ženstvím
objekty se stanou subjekty
a vyhrají sobě samým lepší práva

Stojí psáno marie řekla
hladové nasýtil dobrými věcmi
bohaté poslal pryč s prázdnou

pamatoval na své milosrdenství
ujal se Izraele svého služebníka

Dnes to vyjádříme jinak
ženy budou létat na měsíc a rozhodovat v parlamentech
jejich touhy po nezávislosti dojdou naplnění
a hledání panství zůstává prázdné
strachy budou zbytečné
a vykořisťování má konce

Jedna báseň o době ledové/ o jednapadesátém žalmu/ o malé jezerní víle a o tobě

*Stvoř mi bože nové srdce
vřelejší než doba ledová
daruj mi umění plavat
ponořit se v bazénu
ztažený toho myslím víc unese
proto chci aby moje jasnozřivost bděla
ale denně bdí
jen můj strach o tebe
před tebou*

*Představuji si sebe sama v době ledové
pomalé posouvání ledovce
ledová pole přebírání rozkazů
to znamená že jste na jaře neodešli
roztálo toho příliš málo*

Krátce přešlo léto

*Země se nebránila
myslím tu zemi ve které staří zapustili
kořeny
stromy které vysávali šťávu
lasičky a kuny v dutinách
a co bylo s trávou že vždy znovu vyrostla
to přece nebylo nikdy vysloveno že přijde
doba ledová
nelze se zvířaty emigrovat na jih
Přece jde
naučit se vzdoru
přetrvávajícímu*

Dlouze se táhne zima

*Ein gedicht von der eiszeit/ von dem
einundfünfzigsten psalm/von der kleinen
seejungfrau und von dir*

*Schaffe in mir gott ein anderes herz
wärmer als die eiszeit
gib mir die kraft zu schwimmen
eingetaucht im pool
getragen denk ich mir könnt ich mehr
tragen
ich möchte daß meine klarheit wächst
aber es wächst nur täglich
meine angst um dich
verbündet mit meiner angst
vor dir*

*Unter der eiszeit stell ich mir vor
das langsame vorrücken der gletscher
sie eisfelder übernahmen das kommando
das heft sie gingen nicht weg im frühjahr
es war zuwenig was wegschmolz*

Kurz blieb der sommer

*Hat sich das land nicht gewehrt
Ich meine die erde die alten wurzeln in ihr
Die bäume die saft hochsaugen
Die wiesel und marder in höhlen
Und was war mit dem gras das immer
wieder kommt
Es hat doch nein gesagt als die eiszeit kam
Ist nicht nach süden emigriert mit den
tiefen
Se ist doch
Den widerstand lehrend
geblieben*

Lang ging der winter

**Daruj mi dar plačícího boha,
daruj mi dar řeči.**

*Odvez mne z domu lži
Smyj ze mne mou výchovu
osvobod' mě od dcery mé matky
přijmi mé ochranné valy
semel zámky mé inteligence*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči
očisti mne od zatloukání
daruj mi slova, které druzí zachyti
připomeň mi slzy malé studenty z göttingen
jak mohu psát když jsem zapoměla jak se
pláče
zvlhči mne
už mne neskryvej*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči*

*Rozbij moji domýšlivost zjednoduš mne
nech mne být vodou která se dá pít
jak mohu psát když pláču jen pro sebe
seber mi osobní vlastnictví a touhu po něm
daruj a naučím se dávat*

*Daruj mi dar plačícího boha
daruj mi dar řeči
daruj mi vodu života*

*Gib mir die gabe der tränen gott
gib mir die gabe der sprache*

*Führ mich aus dem lügenhaus
wasch meine erziehung ab
befreie mich von meiner mutter tochter
nimm meinen schutzwall ein
schleif meine intelligente burg*

*Reinige mich vom verschweigen
gib mir die wörter den neben mir zu
erreichen
erinnere mich an die tränen der kleinen
studentin in göttingen
wie kann ich reden wenn ich vergessen
habe wie man weint
mach mich nass
versteck mich nicht mehr*

*Gib mir die gabe der tränen gott
gib mir die gabe der sprache*

*Zerschlage den hochmut mach mich
einfach
lass mich wasser sein das man trinken
kann
wie kann ich reden wenn meine tränen nur
für mich sind
nimm mir das private eigentum und den
wunsch danach
gib und ich lerne eben*

*Gib mir die gabe der tränen gott
gib mir die gabe der sprache
gib mir das wasser des lebens*

Po zabití elizabeth käsermann

1

*Je růže je růže je růže
řekla gertruda stein matka moderní
estetiky
ale mrtvá není mrtvá není mrtvá
není mrtvá
je dlažební kámen je dlažební kámen je
dlažební kámen
ale zmizelý není ale zmizelý není ale
zmizelý není
zmizelý není zmizelý
pro národní bezpečnost nezbytná
exekutiva je
pro národní bezpečnost nezbytná
exekutiva
ale smrt není smrt není smrt není smrt
není
smrt*

2

*Není co se dozvědět
ne skrze exhumaci
ne skrze pitvu
ne skrze vyptávání se svědků
není co se dozvědět
o utrpení
kromě toho že stojíš
v proudu vlastního strachu
z ceny kterou zaplatíš
v mučení
které na tobě nezanechá stopy
není co se dozvědět
kromě tohoto že odložíš vlastní strachy
dosáhneš bodu z kterého není návratu
který musela zažít
a budeš muset žít*

*Nach der ermordung von elizabeth
käsermann*

1

*Eine rose ist eine rose ist eine rose
sagte gertrude stein die mutter
moderner ästhetik
aber eine tote ist nicht eine tote ist
nicht eine tote
ist nicht eine tote
ein wegstein ist ein wegsein ist ein
wegsein ist ein wegsein
aber ein verschwinden ist nicht ein
verschwinden ist nicht
ein verschwinden ist nicht ein
verschwinden
eine für die nationale sicherheit
notwendige exekutiv ist
eine für die nationale sicherheit
notwendige exekutiv
aber ein tod ist nicht ein tod ist nicht
ein tod ist nicht
ein tod*

2

*Es ist nichts zu wissen
nicht durch exhumierung
nicht durch obduktion
nicht durch befragung von zeugen
es ist nichts zu wissen
über die folter
außer du steigst
in die eigene angst hinab
vor der preisgabe der genossen
in der tortur
die keine spuren läßt an dir
es ist nichts zu wissen
außer du läßt die eigene angst los
und erreichst den punkt ohne
widerkehr
an dem sie gelebt haben muß
und du wirst leben müssen*

Jan 4 verš 18

*Dokonalá láska čtu v knize
zahání strach
dokud mohu myslet chci vědět
co je dokonalá láska a kde ji najít
a zakopávat o vlastní nohy
vždy když můžu pojmenovat své strachy
pak najdu za posledním ten poslední
zastrčený
a za tím nejposlednějším ze včerejška se už
plazí jiný
jak hloupé je pak zakopávat o vlastní nohy
jako zbabělci ne všichni znají život ve
vlastním domě
také nedokonalá láska říkám si
zkus a vyzkoušej to
mnoho strachů a přece ne dost
o tvém hlase můžu alespoň to říct
že je určitý a vřelý
a zahánějící*

Jan 4 ver 18

*Die vollkommene liebe lese ich in dem
buch
treibt die furcht aus
solange ich denken kann wollte ich wissen
was die vollkommene liebe sei und wo sie
zu finden
und stolperte über meine füße
immer wenn ich meine ich könnte meine
ängste nenne
dann finde ich unter der letzten eine
allerletzte versteckt
und hinter der allerletzten von gestern
kommt eine andere hervorgekrochen
wie dumm über die eigenen füße zu
stolpern
wie feige nicht alle im eigenen haus
lebenden zu kennen
auch die unvollkommene liebe sag ich mir
triebt und triebt aus
viele ängste doch nicht genug
über deine stimme könnte ich zumindest
das sagen
daß sie bestimmt ist und warm
und austreiberisch*

Moudrost indiánů

*Každý den
dotýkat se chodidly země
hřát se u ohně
plavat ve vodě
a být vzduchem pohlazen
vědět že bez těch čtyř
sestry vody, bratra ohně
matky země a otce nebe
je každý den promarněný
den ve válce
kterou vedeme
proti všemu*

Weisheit der indianer

*Jeden tag
die erde mit den füßen berühren
am feuer sich wärmen
ins wasser fallen
und von der luft gestreichelt sein*

*Wissen ein tag ohne die vier
schwester wasser und bruder feuer
mutter erde und vater himmel
ist ein verrotteter tag*

*ein tag im krieg
den wir gegen alles
führen*

Soudců 11, 30-40

Čteno očima žen

*Jiftachova dcera nemá žádné jméno
víme jen že byla jediným dítětem
židovského vojevůdce kterého milovala
byla prvním co mu vyšlo naproti
k obětování jeho bohu za vítězství*

*Jiftachova dcera nemá žádné jméno
spousta z nás jsou paní a matky
sestry a přítelkyně těch
jejichž jména známe
mnohé žijí svůj život jak jiftachova dcera*

*Jiftachova dcera nemá žádného anděla
který by zastavil nůž vraždícího otce
víme o andělech kteří chránili děti
před obětováním*

*Ale jiftachova dcera je jiftachova dcera
nemá žádné jméno ani žádného anděla*

*Richter 11 vers 30 bis 40
mit den augen der frauen gelesen*

*Die Tochar jephthas hat keinen namen
wir wissen nur sie war einziges kind
eines jüdischen heerführers der gelobte
das erste was ihm entgegensprang
seinem herrgott zu opfern zum dank für
den sieg*

*Die tochter jephthas hat keinen namen
viele von uns sind frau und mutter
schwester und freundin von einem
dessen namen wir kennen
viele bleiben ihr leben lang wie jephthas
tochter*

*Die tochter jephthas hat keinen engel
der dem mordenden vater ins schwert fällt
wir wissen von engeln die kinder behütet
haben
vor dem geopfertwerden*

*Aber jephthas tochter ist jephthas tochter
und hat keinen namen noch engel*

*Po nocích sedíš v kuchyni
a kouříš cigarety
obojí mne osvobozuje*

*Nevíš co se mnou děláš
trochu z obojího lásku a bolest
copak já vím co s tebou dělám*

*Je to jako bychom neměli
žádného dalšího anděla
který by pro vás přišel*

*Nachts sitzt du in der küche
and rauchst zigaretten
beides beledigt mich*

*Du weißt nicht was du mir tust
jenseits von liebe und schmerz
weiß ich denn was ich dir tu*

*Es ist als hätten wir
keinen engel mehr
der für uns aufkommt*

Věk města praha

*Ptáme se vltavy
a starého profesora
ptáme se kamenů židovských domů
a ptáme se ženy která přežila lidice
jak stará jsi
ptáme se vltavy*

*Ale příběhy lidí na ulicích
začínají stejnými slovy
po osmašedesátém
jako by čas
patřil tam
plynout
po osmašedesátém*

Das alter der stadt prag

*Wir fragen die moldau
Und den alten professor
Wir fragen die steine der jüdischen häuser
Und die frau die lidice überlebte
Wie alt bist du
Fragen wir die moldau*

*Aber die geschichten der menschen auf der
straße
Fangen an mit denselben worten
Nach neunzehnhundertachtundsechzig
Als hätte die zeit
Damals aufgehört
Zu fließen
Nach neunzehnhundertachtundsechzig*

Nkosi sikele i afrika

*Pokaždé když slyším píseň osvobození
myslím na školní děti
které každý den zpívají
ve svojí řeči
bože ochraň afriku
občas si myslím nevysmívej se
stávalo se to ještě za mých časů
mohla bych se ještě přidat ke zpěvu
ne z nebe
ale se všemi serafíny a cherubíny zde
v hamburgu altoně budu zpívat
snad je na to můj hlas dost jemný
ale budu zpívat s vámi
tři dny se budeme radovat
a robben island se stane ostrovem
soweto mladým městem
a bůh afriku ochrání
a já budu zpívat
tak jako tak*

Nkosi sikelel i afrika

*Immer wenn ich das lied der befreiung
höre
denk ich an die schulkinder
die eines tages singen werden
in ihrer sprache
gott schütze afrika
und manchmal denk ich lacht mich nicht
aus
es wird noch meinen lebzeiten sein
ich werde noch mitsingen können
nicht vom himmel
aber mit allen seraphim und cherubim hier
in hamburg altona werd ich singen
vielleicht ist meine stimme dann ganz dünn
aber singen werd ich mit euch
drei tage werden wir ein fest feiern
und robben island wird eine insel sein
und soweto eine junge stadt
und gott wird afrika schützen
und ich werde singen
so oder so*

Modlitba podle devadesátého žalmu

*Bože jsi náš domov od generace po generaci
dříve než byly hory a moře
dříve než naše malá modrá planeta
na které jsi skrz lásku a sjednocení rozšířil život
než jsme se z tebe narodili po dlouhém těhotenství
byls tu už před všemi a čekal na nás
necháváš lidi zemřít a nové voláš k životu
znova přichází tvé děti z adama a evy
necháváš kultury zaniknout
když se od tebe oddělí
a povoláváš k životu nové*

*Co se nám zdá tisícileté a nezničitelné
naprosto silné
je pro tebe krátká noční hlídka
také tyrani se vyčerpání zhroutí
ekonomické koncerny budou odstraněny
a neomylná moudrost politických stran
roztaje jako loňský sníh
kvetlo v nich otroctví a byli úspěšné
ale na konci tohoto dne vyprahnou
jejich zbrojní výnosy šplhaly až do nebe
ale tvoje zlost je nechala propadnout se až na zem
a tvůj hněv zničí to uloupené bohatství
naše zbídačování chudých učiniš zjevným
naše dobře zahalené zločiny vystavíš světlu
Tak náš čas rychle uplyne ve strachu z pravdy
Strávíme naše léta jako na drogovém tripu
Který se zvrhnul v horror*

*Náš život zde sedmdesát let
V jiných zemích mnozí nemají ani čtyři*

*zde to ženeme do osmdesáti a ještě déle
ale radost se stává bezduchou
vleče nás to jako stroje dál
kdo ti už uvěří ubohý bože
bez atomových bomb a bez bank
a kdo se bude bát když tvoje ryby umírají
upomeň nás na to že jsme malí
žijeme krátce na propůjčené zemi
uč nás že musíme zemřít
nemáme žádný čas na všechnu tu nenávist
která naše letouny nutí burácet
uč nás počítat dny
ve kterých na tebe myslíme
a voláme tě zpět*

*Obrat' k nám svůj obličej
přijď k těm kteří tě vyhlíží
nasyť nás po ránu svým světlem
že budeme hrát a žádný den nebude bez radosti
těš nás zas znova bože po všech těch letech prázdnoty
v zbídačené zemi
kape krev v našich bankovních palácích
přines nám chléb a růže bože
tvůj svit vězí v dětských vlasech
buď září před námi ulehči nám
k přicházení a putování
a pomoz nám tvůj svět ochraňovat
a doved' činnost našich rukou až do
té dobré práce osvobozen*

Gebet nach dem neunzigsten psalm

*Gott du bist unsere heimat von generation zu generation
Ehe die berge wurden und die meere
Ehe unser kleiner blauer planet
Auf dem sich das leben durch liebe und vereinigung ausbreitet*

*Von dir geboren wurde nach langer schwangerschaft
Warst du schon vor allem da und wartetest auf uns
Du lässt menschen sterben und rufst neue zum leben
Kommt wieder ihr kinder von adam und eva
Du lässt kulturen zugrunde gehen
Wenn sie sich von dir trennen
Und rufst andere ins leben*

*Was uns tausendjährig scheint und unaufhebbar
Die blutige gewalt
Ist dir eine kurze nachtwache
Auch tyrannen brechen erschöpft zusammen
Wirtschaftskonzerne lösen sich auf
Und das wissen unfehlbarer parteien
Wird zum schnee vom vergangenen jahr
Es blühte die sklaverei und war profitreich
Aber am abend deines tages war sie verdorrt
Es kletterten die erträge der rüstung bis in den himmel
Aber dein zorn lässt sie zugrunde gehen
Und dein grimm wird den geraubten wohl stand vernichten
Unsere ausplünderung der armen machst du offenkundig
Unsere gut verschleierten verbrechen stellst du ins licht
So fährt unsere zeit schnell dahin in angst vor der wahrheit
Wir verbringen unsere jahre wie auf dem dropentrip
Der umkippt zum horror*

*Unser leben hier siebzig jahre
In andern ländern werden viele nicht einmal vier
Hier treiben wirs achtzig jahre und länger
Aber die freude ist schal geworden
Es schleppen die apparate uns weiter
Wer schenkt dir schon glauben armer gott
Ohne atombomben und ohne banken
Und wer fürchtet sich schon wenn deine fische sterben
Erinnere uns dass wir klein sind
Kurzfristig hier auf geliehener erde wohnend
Lehr uns dass wir sterben müssen
Keine zeit habenfür all den hass
Der unsere tiefflieger aufheulen macht
Lehr uns die tage zählen
An denen wir an dich denken
Und dich wieder rufen*

*Dreh dein gesicht zu uns gott
Komm zu denen die nach dir ausschau halten
Mach uns satt am morgen von deinem licht
Dass wir musik machen und kein tag ohne freude sei
Freu uns doch wieder gott nach all den jahren der leere
Im land der plünderer
Da blut an unsern bankpalästen klebt
Bring uns brot und rosen mit gott*

*Deinen glanz steck den kindern ins haar
Sei hell über uns mach uns leicht
Zu kommen und zu geben
Und hilf uns deine welt bewahren
Und treib das werk unserer hände voran
Die gute arbeit der befreiung*

Kristus náš bratr

Kdo je z pravdy ten poslouchá tvůj hlas

*Ale my víme že pravda
je pro nás moc velká
a posloucháme hlas
jednoho inteligentního římského
diplomata
jménem pontius pilátus*

*Už století trháme pravdu
a lásku na kousky
a přivlastňujeme si správnost*

*Pomoz nám dovnitř
do tvé pravdy
která není k máni bez bolesti
do tvoji lásky bez všech měřítek
která nám dává nové oči
místo těch očarovaných úspěchem a
nové uši
abychom slyšeli naše sourozence*

*Pomoz nám do tvé pravdy
nech naše obličej, aby značili
že pláčeme s plačícími
a nezůstáváme diváky
kteří přepínají program*

*Nech nás vědět
že jsme se zrodili z tvoji smrti
s našimi porážkami a našimi
pochybnosti
s našimi bolestmi a naším umíráním*

*Kriste náš bratře
kdo tě doopravdy viděl plakat
v bezdomovcích našeho města*

Christus unser bruder

*Wer aus der wahrheit ist der hört deine
stimme*

*Aber wir wissen dass wahrheit
zu groß für uns ist
und hören die stimme
eines intelligenten römischen
diplomaten
names pontius pilatus*

*Seit jahrhunderten reißen wir wahrheit
und liebe in stücke
und besitzen richtigkeiten*

*Hilf uns hinein
in deine wahrheit
die nicht ohne schmerz zu haben ist
in deine liebe ohne alle maßen
die uns andere augen gibt
als die vom erfolg behexten und andere
ohren
unsere geschwister zu hören*

*Hilf uns hinein in deine wahrheit
lass unser gesicht sichtbar werden
dass wir weinen lernen mit den
weinenden
und nicht zuschauer bleiben
die das programm wechseln*

*Lass uns wissen
dass wir in deinem tod geboren sind
mit unsern niederlagen und unsern
zweifeln
mit unserm schmerz und unserm
sterben*

*Christus unser bruder
wer aus der wahrheit ist der sieht dich
weinen
In den obdachlosen unserer stadt*

Ve válce je pravda první obětí

*Byli jsme obelháni
naše oči nesměli vidět děti
rozervané a zmrzačené v této válce
letecká plošina plná postřílených
měli jsme zraňovat
byli jsme obelháni*

*Ale ty vidíš oběti
a dáváš nám jiné oči
tvoje pravda osvobozuje
už hledání pravdy
nám dává prostor k dýchání*

*Nevidíme žádnou cestu
kromě té věřit všemu
krvavé cesty násilí
naše analýzy jsou uvězněné
ve smrti kterou jsme
našli a přebrodili
objevili a ozkoušeli
zaplatili a vystavili
nevidíme žádnou cestu*

*Ale ty jsi cesta
ty odoláváš vraždění
v mlčení a nabádání
stojíš uprostřed nás
a učíš nás ne*

*Bylo nám vnucováno
že násilí je s námi spojené
jde společně s konzumem
začíná u ochrany ropy
drží se všeho
dusí se mocí
bylo nám vnucováno*

*Ale ty jsi svoboda
a slibuješ stále znova
že nebudeš vraždit
že si můžete zvolit život
ty se nevzdáváš
proč potom my*

Im krieg ist die warhheit das erste opfel

*Wir werden belogen
unsere augen dürfen die kinder nicht
sehen
zerfetzt und verstümmelt in disem krieg
die vollendete flugbahn der geschosse
sollen wir wundern
wir werden belogen*

*Aber du siehst die opfer
und gibst uns andere augen
deine warheit macht frei
und schon die suche nach warheit
schaff uns den raum zu atmen*

*Wir sehen keinen weg
außer dem an den alle glauben
die blutstraße der gewalt
unsere analysen stranden
an dem tod den wir
gesucht und gefördert
erforscht und erprobt
bezahlt und exportiert haben
wir sehen keinen weg*

*Aber du bist der weg
su widerstehst den mördern
im schweigen und mahnen
stehst du mitten unter uns
und lehrst das nein*

*Wir werden erpresst
die gewalt ist mit uns verbündet
mitgegangen im konsum
mitgefangen in der verteidigung von öl
mitgehangen in allem
die jetzt an der gewalt ersticken
wir werden erpresst*

*Aber du bist freiheit
und versprichst noch immer
du wirst nicht morden
das leben könnt ihr wählen
du gibst nicht auf
warum dann wir*

Nedovedu tě vysvětlit

Nedovedu tě vysvětlit Ježíši
směji se sama sobě
ve velkolepé katedrále k tvému uctívání
nejsi k naleznutí
v malém baru na rohu
jsi bláznem jsi milencem

moji chytrí přátelé mi říkají
už se k tomu nevracej
už je to u konce
musíš nalézt jiné prostředky
ke stejnému cíli
moji hloupí přátelé mi říkají
musíš mít více trpělivosti
moji nepřátelé když vidí
jak jsem sklíčená
myjí si své klerikální prsty

Nedovedu tě vysvětlit Ježíši
jsi tak vzácný, jsi tak potřebný
nepotřebuješ nic, jsi sám
jsi tak mnohoznačný jsi tak prodejný
spí s tebou každý biskup

Jsem jak hlas jednoho člověka
který celou noc křičí proti metafoře
proti laponské muzice hlaholící z krabic
v centru pro turisty
jsem staré slovo o domově, které se vzpírá statistikám
a všem zoufalým, kteří si ho přivolali
jen šňůra od telefonu popotahována tam a zpět

Neumím tě vysvětlit Ježíši
věřím
hloupým přátelům více než chytrým
protože všichni platíme smutkem

Ale jejich chlácholení mi nepomáhá

Asylantka

Nenarodila se tu
Nerozumí naší řeči
Pracuje načerno
často se stěhuje
od přítelkyně
do kontejneru
Ráda by začala
působit
právě u nás
Její jméno je Naděje
a nikdo ji tu nezná.¹⁸⁶

¹⁸⁶ DOROTHEE SÖLLE. HRSG. VON URSULA BALTZ-OTTO UND FULBERT STEFFENSKY. *Gesammelte Werke – Band 8*. Stuttgart: Kreuz, 2008. ISBN 978-378-3127-720, str. 265.